

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Första kammaren.

Nr 30.

Lördagen den 4 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om användande av proportionellt valsätt vid val till utskott och nämnder å allmän rådstuga samt kyrko- och kommunalstämma;

statsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion angående utsträckning av tiden för inlösen av skattefrälseräntor;

lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästeskapets tionde samt om ersättning därför; och

nr 16, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 1 § i lagen om servitut den 14 juni 1907; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av en av herr Byström inom andra kammaren väckt motion nr 1, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i villkoren för inträde vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran följande under gårdagen bordlagda ärenden, nämligen konstitutionsutskottets utlåtanden nr 8 och 10, bevillningsutskottets betänkande nr 8 ävensom bankoutskottets utlåtande nr 12.

Föredrogos ånyo statsutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa hyresutgifter under femte huvudtiteln.

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.*

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Fortn.)

I den till riksdagen den 14 januari 1916 avlätna propositioner angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t i punkt 74 under femte huvudtiteln föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition angående förhyrande av ämbetslokaler för marinförvaltningen, Kungl. Maj:t kunde komma att till riksdagen avlåta, till bestridande av vissa hyresutgifter under femte huvudtiteln bland de extra anslagen å samma huvudtitel för år 1917 beräkna ett belopp av 55,800 kronor.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i en den 28 januari 1916 till riksdagen avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 35, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag föreslagit riksdagen att till bestridande av vissa hyresutgifter under femte huvudtiteln bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 55,800 kronor.

Det av Kungl. Maj:t begärda anslaget var avsett att användas sålunda:

till förhyrande av lokaler för marinförvaltningen .	43,000 kronor
» » » » » sjökrigshögskolan . .	8,000 »
» » » » » kustartilleriets chefs-	
expedition	3,000 »
» hyresbidrag till sjöunderofficerssällskapet i Karls-	
krona	1,000 »
» » » flottans varvs verkmästarföre-	
ning i Karlskrona	800 »

Utskottet hade i förevarande utlåtande beträffande sistnämnda hyresbidrag uttalat, att utskottet med hänsyn till de konsekvenser, det skulle kunna medföra att bevilja det sålunda ifrågasatta bidraget, icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts framställning i denna del.

Utskottet hade vidare på återopade skäl hemställt, att riksdagen måtte till bestridande av följande hyresutgifter under femte huvudtiteln på extra stat för år 1917 anvisa

a) till förhyrande av lokaler för marinförvaltningen	10,000 kronor
b) » » » » » sjökrigshögskolan .	8,000 »
c) » » » » » kustartilleriets	
chefsexpedition	3,000 »
d) » hyresbidrag till sjöunderofficerssällskapet i	
Karlskrona	1,000 »

eller tillhopa 22,000 kronor

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar C. J. G. Swartz, O. Jonsson, O. N. Strömberg, H. H. K. Ericson, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson, I. E. G. Svensson, A. R.

Lundblad och J. Erlansson, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till bestridande av följande hyresutgifter under femte huvudtiteln på extra stat för år 1917 anvisa

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

a)	till förhyrande av lokaler för marinförvaltningen	43,000	kronor
b)	» » » » » sjökrigshögskolan .	8,000	»
c)	» » » » » kustartilleriets		
	chefsexpedition	3,000	»
d)	» hyresbidrag till sjöunderofficerssällskapet i Karlskrona	1,000	»
e)	» » » flottans varvs verkmästar- förening i Karlskrona . .	800	»

eller tillhopa 55,800 kronor

2:o) av herrar *H. J. Lamm, H. Andersson och C. Persson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte till bestridande av följande hyresutgifter under femte huvudtiteln på extra stat för år 1917 anvisa

a)	till förhyrande av lokaler för marinförvaltningen	43,000	kronor
b)	» » » » » sjökrigshögskolan .	8,000	»
c)	» » » » » kustartilleriets		
	chefsexpedition	3,000	»
d)	» hyresbidrag till sjöunderofficerssällskapet i Karlskrona	1,000	»

eller tillhopa 55,000 kronor.

Herr statsrådet *Broström*: Herr talman! Vid den nu föredragna punkten är det i två hänseenden, som statsutskottet beslutit avvikande från Kungl. Maj:ts förslag, nämligen i första rummet beträffande ett anslag å 800 kronor, som av Kungl. Maj:t begärts till hyresbidrag åt verkmästarföreningen vid flottans varv i Karlskrona och i andra rummet med avseende å den stora frågan om marinförvaltningens lokaler.

Vad nu beträffar det första ärendet ber jag till en början få erinra därom, att verkmästarna anses jämställda med underofficerarna och att jag vid behandlingen av denna fråga icke kunnat underlåta att taga hänsyn till de förmåner, som i liknande fall beretts våra underofficerare vid flottan såväl i Karlskrona som i Stockholm. Sedan flera år tillbaka åtnjuter nämligen underofficerssällskapet i Karlskrona lokaler till en kostnad av 1,000 kronor årligen och, vad beträffar underofficerssällskapet i Stockholm, har detsamma sig tillförsäkrad fri lokal i kronans hus jämte fri uppvärmning och belysning. Detta är förmåner, som ifrågavarande kategorier givetvis sätta stort värde på. Föreningens härom gjorda framställning, som av varvschefen i Karlskrona till Kungl. Maj:t inlämnades med skrivelse den 30 september 1915, innehåller bland annat följande synpunkter, med vilka föreningen motiverar sin framställning. Det framhålls däri, att föreningen, vars ändamål är att bland med-

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

lemmarna söka åstadkomma enighet, vänskap och ett gott samarbete, att utbyta yrkeserfarenheter samt medelst diskussioner och föredrag befordra de olika yrkenas speciella utveckling och såmedelst höja underbefälens praktiska och teoretiska utbildning, bildades 1911 samt har vunnit stor anslutning och sympati bland den personal, för vars ideella och fackliga upplysning samt utveckling den avser vara ett gott stöd;

att dessliques stationsbefälhavaren, varvschefen samt departementscheferna — inseende och erkännande, det stora, staten gagnande mål den sig föresatt — visat sitt livliga intresse för den sammans tillvaro och utveckling;

att föredrag, i så väl fackliga som allmänbildande ämnen, genom dess försorg, avhållits;

att tidskrifter för olika fack och yrken tillhandahållas, vilket möjliggör det tillfälle tillsjälvstudium, som — med den snabba utveckling alla yrken i vår tid äro utsatta för — nödvändiggöres för den arbetsledare, vilken vill följa med sin tid samt således, i fackligt hänseende, vara fullt duglig på sin post;

att de inom varvet vitt skilda, men dock av varandra så beroende arbetsposternas föreståndare, genom föreningens sammanträden och fackliga diskussioner, bliva i tillfälle utbyta tankar och åsikter rörande lämpligaste sättet för respektive arbetens snabba och precisa fullbordande;

att ett dylikt förfaringssätt mer och mer gör sig gällande, i synnerhet, enär varvets utveckling och utvidgning, enligt vad vi förspott, starkt och allvarsamt är ifrågasatt, och vartill även riksdagen, genom anslående av medel, lämnat sitt bifall;

att större delen av våra privata varv och industriella företag — nogsamst förstående fördelen av dylikt samarbete — på ett eller annat sätt bidraga till underlättandet av sina arbetsledares strävan på av oss nämt område;

att mycken tid kan vinnas och många svårigheter i vårt ansvarsfulla arbete, redan på förhand avvärjas, genom arbete i av oss angiven riktning, inses alltför väl, ävensom att detta direkt kommer staten till godo;

att det eventuella bidraget helt säkert återverkar med sitt mångdubbla värde, därom äro vi fullt övertygade;

att hyran för en lokal, av för oss erforderlig storlek, betingar ett relativt avsevärt belopp och blir detta belopp än större därigenom, att föreningens ekonomi ej är av god beskaffenhet;

att svårigheterna vid förhyrandet av lämplig, tillfällig lokal visat sig stora, för att icke säga oöverkomliga.

Varvschefen betonar i sitt yttrande, att medlemmarna av denna förening visa duglighet och gott uppförande i tjänsten samt göra sig väl förtjänta av uppmuntran i sina strävanden, och jag tror, att det skulle vara till mycken skada om riksdagen nu fattade ett beslut, varigenom omöjliggjordes för Kungl. Maj:t att för framtiden bereda verkmästarföreningen den förmån, som i förevarande framställning avses.

Jag ber nu att få övergå till den andra och långt större frågan om förhårande av lokaler för marinförvaltningen. Herrarna torde säkerligen ha av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet sett, hurusom denna fråga under årens lopp varit föremål för en ständigt behandling av marinförvaltningen, utan att det hittills lyckats att finna en lämplig lösning. Allt som åren gått har marinförvaltningens arbetsbörda mer och mer ökats. Anställandet av en stor extra personal har härigenom blivit nödvändigt och småningom har man för att kunna bereda utrymme åt denna personal måst tillgripa utvägen att därtill använda lokaler, som aldrig avsetts att utnyttjas i sådant hänseende. Jag menar härvidlag i första rummet de osunda källarlokalerna, som man på senare åren fått använda för vissa avdelningar av förvaltningen, och jag menar även särskilt de vindslokaler, som nu användas av en del utav ingenjörsavdelningens personal.

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

Marinförvaltningen har som sagt haft sin uppmärksamhet vid åtskilliga tillfällen fäst på lösningen av denna fråga, och har från tid till tid till Kungl. Maj:tt inkommit med olika framställningar i ärendet, för vars gång jag icke anser nödvändigt att vid detta tillfälle i detalj redogöra, då densamma är klart angiven i den kungl. propositionen. Emellertid framkom under förra året ett förslag till lösning, vilket synt mig väl värt att beaktas.

Då jag vid ett tillfälle besiktigade marinförvaltningens nuvarande lokaler, fick jag den övertygelsen, att här var det icke fråga om en hos oss måhända ofta förekommande benägenhet att kritisera lokaler därför, att de äro gamla och icke fullt moderna, utan att här förelåg ett verkligt trängande behov icke endast på grund av bristande utrymme utan särskilt på grund därav, att en stor del av de nuvarande lokalerna äro så beskaffade, att de ur hälsosynpunkt innebära en verklig fara för den personal, som där skall arbeta. Jag insåg, att det var en verklig nödvändighet att söka, om icke slutgiltigt så dock provisoriskt, lösa marinförvaltningens hyresfråga. Jag kunde icke taga på mitt ansvar att avböja den av förvaltningen gjorda framställningen utan ansåg mig böra medverka till att föra densamma fram till riksdagen för att avgöras.

Det har i utskottets utlåtande icke gjorts någon som helst invändning mot behovet av andra lokaler för marinförvaltningen. Man har konstaterat, att de nuvarande lokalerna äro både otillräckliga och hälsofarliga. Icke desto mindre har utskottets majoritet icke velat gå med på en lösning av frågan på den av Kungl. Maj:tt nu föreslagna vägen. Man har uttalat, att det skulle vara mindre lämpligt att låta marinförvaltningen få en mer eller mindre tillfällig bostad i en privat byggnad, där även andra lokaler finnas till uthyrning, och man har särskilt vänt sig mot att i samma byggnadskomplex finnes en biografteater och att där finnas även butikslokaler m. m. Vad nu beträffar den sociala sidan av denna fråga, kan jag icke se, att den behöver upptagas såsom något skäl för avslag, då det är marinförvaltningen själv, som inkommit med detta förslag, och densamma icke haft något att anmärka mot lokalerna i sådant hän-

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

seende. För övrigt är förhållandet det, att om något skulle vara att anmärka i avseende å närvaron av en biograflokal, så är i detta fallet ingången till densamma från en annan gata, än den där ingången till marinförvaltningen skulle vara belägen; i realiteten kan man ju säga, att det på sätt och vis är två skilda byggnadskomplex på samma tomt. Den enda enligt min uppfattning möjligen bärande invändningen skulle väl vara den, att biografteaterns närhet skulle innebära en viss brandfara. Jag har vid besök inom fastigheten särskilt gjort mig underrättad om vad som åtgjorts för att förebygga denna fara, och jag har i dag från Stockholms stads brandchef mottagit ett utlåtande i detta hänseende, vilket utlåtande jag anser mig böra bringa till kammarens kännedom. Brandchefen säger rörande eldsäkerheten följande:

»Enär egendomens samtliga bjälklag äro utförda av armerad betong med antingen solid platta eller med ingjutna håltegel och mellanväggarna av cementplattor samt takbetäckningen består av plåt erbjuda de inom egendomen befintliga för marinförvaltningen eventuellt avsedda lokalerna betryggande säkerhet mot en omfattande eldsvåda inom egendomen.

Den inom densamma befintliga biograflokalen har ej någon betydelse med avseende på eldsäkerheten i övrigt, enär det s. k. maskinrummet, varest biografapparaten har sin uppställningsplats och varest den för föreställningarna erforderliga filmen förvaras, är så beläget och så anordnat, att en eventuell eldsvåda därstädes utan svårighet kan lokaliseras.

Uteslutet är givetvis icke, att en eldsvåda kan inträffa inom lokalerna på grund av desammas inredning med möbler o. d. men så är förhållandet med alla lokaler.

Omfattningen av en dylik eldsvåda inskränkes på grund av det eldsäkra sätt varpå ifrågavarande lokalers golv, väggar och tak äro utförda, varjämte ytterligare säkerhetsåtgärder förordas nämligen: anordnandet av brandsäkra dörrar där så kan anses erforderligt; uppställandet av pyttssprutor, samt anordnandet av direkt förbindelse med brandkåren, som därigenom kan tillkallas med minsta tidsutdräkt.»

Alla dessa tre ifrågasatta åtgärder äro ju mycket lätta att utföra, och jag vill framhålla, att överintendentsämbetet avgivit utlåtande om lokalernas anordnande, och att desamma givetvis icke komma att tagas i bruk av marinförvaltningen, innan alla betryggande säkerhetsanordningar såväl med hänsyn till eldfara som med hänsyn till inbrott och dylikt blivit på ett tillfredsställande sätt utförda.

När jag nu övergår till att belysa en annan sida av denna fråga, nämligen kostnadssynpunkten, som lär ha varit av mera avgörande betydelse vid detta ärendes behandling, vill jag erinra om att marinförvaltningen och även överintendentsämbetet gjort noggranna undersökningar, huruvida man inte skulle kunna anskaffa förmånligare eller billigare lokaler; och det är bekant, hurusom denna utredning givit vid handen, att andra lokaler, som kommit

under övervägande varit antingen för små eller för stora, men att nästan allesammans varit väsentligt dyrare än de, som avses i det nu framlagda förslaget. Jag vill påpeka, att ett annat förslag, som varit mycket under diskussion, nämligen ett förhyrande av Nordiska Kompaniets gamla byggnad vid Stureplan började med en hyreskostnad av 125,000 kronor, vilket belopp sedan reducerades till 75,000 kronor per år, eller motsvarande en kostnad per kvadratmeter golvyta av mer än 25 kronor, under det att den här föreliggande hyressumman innebär endast något mer än 18 kronor per kvadratmeter golvyta. Det har i alla sådana fall, där man kunnat finna en jämförelse, visat sig, att hyreskostnaden legat mellan 30 och 40 % högre än vad den nu ifrågasatta lokalen betingar i hyra. Möjligheten att med nu onormalt stegrade byggnadspriser framdeles få en billigare hyra än denna torde väl därför få anses vara absolut utesluten. Jag har hört, att det byggnadspris, som för ett par år sedan beräknades vid planläggningen av en ny offentlig byggnad i Göteborg, nu då byggnaden skulle utföras kommer att överskridas med ungefär 50 %. Man har därför stor anledning antaga, att om denna fråga skall lösas inom något av de närmaste åren och man inte vill inhysa marinförvaltningen i några gamla och otidsenliga lokaler utan vill söka få ett modernt och betryggande hus, det är alldeles uteslutet, sådana som konjunkturerna nu äro, att komma till ett billigare hyresbelopp än det nu föreslagna. Tvärtom kommer man nog att löpa risken att få en väsentligt dyrare lösning av denna fråga. Det torde väl också få anses, att det kommer att bli i sällsynta fall, som man råkar träffa på ett nytt och modernt hus, där man kan få tillräckligt stora lokaler för ett ämbetsverk, som kräver så stora utrymmen som marinförvaltningen. Här är nu det enastående fallet, att man påträffat en byggnad, som erbjuder tillräckliga utrymmen för ett inom den närmaste tiden överskådligt behov av lokaler åt marinförvaltningen och som å andra sidan erhålles för en hyressumma, som är så låg, att man trots alla försök icke kunnat frambringe någon lägre. Då marinförvaltningen icke haft några som helst förutfattade meningar rörande platsen för lokalen — man har hört sig för såväl i Drottuset i Stadsgården som i olika andra delar av Stockholm — utan endast gått efter det rättesnöret, att man skulle söka få den billigaste och mest effektiva lösningen, så tror jag, att utsikten att få en bättre provisorisk lösning av föreliggande hyresfråga är helt enkelt utesluten.

Jag vill därjämte påpeka — ehuru det icke föreligger något definitivt förslag därom från Kungl. Maj:t — att en gren av sjöförsvaret, som med åren fått en allt mer ökad betydelse, nämligen marinstaben, för närvarande har sina lokaler i den s. k. »långa raden» på Skeppsholmen och att dessa lokaler äro synnerligen otjänliga för det ändamålet. Den sekretess, som i mycket behöver åläggas marinstabens verksamhet, är mycket svår att upprätthålla på grund av ifrågasvarande lokalers olämplighet i flera avseenden. Nu skulle man emellertid kunna ernå, att de delar av marinförvaltningens nuvarande hus, som man tjänligen kan använda utan hälsofara, skulle

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.

(Forts.)

kunna anlitas såväl av marinstaben som av inspektören för flottans övningar, och man skulle alltså genom ett antagande av Kungl. Maj:ts föreliggande förslag bereda möjlighet till lösningen även av en annan trängande fråga, nämligen frågan om bättre lokaler för sistnämnda båda myndigheter.

Det av utskottet nu fattade beslutet innebär i viss mån en försämring av nu rådande förhållanden. Jag vill erinra om att såväl 1914 års som 1915 års riksdagar beslutit, att om det beviljade beloppet av 5,000 kronor till hyresutgifter för marinförvaltningen icke skulle visa sig tillräckligt för ändamålet, ytterligare erforderligt belopp finge utgå av femte huvudtitelns allmänna besparingar eller ock förskjutas av tillgängliga medel att till ersättande anmålās hos riksdagen. Visserligen har utskottet nu ökat denna summa till 10,000 kronor, men det har också begränsat Kungl. Maj:ts rörelsefrihet till detta belopp. Jag anser, att en sådan lösning av frågan är sämre än den nuvarande, och jag vill påpeka, att marinförvaltningens arbetssätt på grund av gällande instruktion är sådant, att ett utbrytande av en eller flera grenar av förvaltningen från dess huvudsakliga lokaler skulle innebära ett synnerligen störande ingrepp i chefens och personalens arbete. Den vanliga rutymen är den, att marinförvaltningen har plenum fem dagar i veckan, och det är klart, att det under dessa, flera timmar varje arbetsdag pågående plena fordras en ständig förbindelse mellan chefen, avdelningscheferna och personalen. Det är alldeles uppenbart, att om man hade en eller annan förvaltningsgren avskild i en annan lokal, kommit arbetet att i hög grad störas därav. För närvarande är det så, att de otillräckliga lokalerna lägga stora hinder i vägen för viktiga delar av marinförvaltningens arbete; jag vet, att det är så nästan ifråga om alla avdelningar, men jag vill särskilt säga, att för ingenjörsavdelningen är det ovanligt svårt. Det beslut, som fattades av försvarsriksdagen år 1914, ålägger ju marinförvaltningens ingenjörsavdelning en större arbetsbörda än den någonsin förut haft, och det är ju klart, att den på grund härav, för att kunna anställa extra personal och få sina ritningar utförda i tid, behöver större och bättre lokaler än vad de nuvarande förhållandena medgiva.

Det vore synnerligen att beklaga, om icke riksdagen skulle finna det var skäl att tillmötesgå den framställning, som Kungl. Maj:t här gjort. Jag upprepar det: den innebär icke någon definitiv lösning av marinförvaltningens hyresfråga, och det torde ju vara klart, att innan man hinner få ett eget hus för marinförvaltningen, är det många spörsmål, som behöva lösas beträffande byggnaderna på Birgerjarlstorg, både det, där marinförvaltningen nu är förlagd, och borgarskolans angränsande hus, i vilket marinförvaltningen har några mindre lokaler förhyrda. Men intill dess denna fråga kan komma till en definitiv lösning, måste man tillgodose de rättvisa och fullt klara krav, som marinförvaltningen har på att nu få bättre lokaler. Jag vill framhålla, att enligt en förteckning, som jag fått från amiralitetsrådet, har under de senaste åren bland personalen förekommit flera synnerligen allvarliga sjukdomsfall, vilka enligt

hans uppgift med all sannolikhet föranletts av de delvis ohygieniska lokalerna. Det är en lång lista, som jag icke anser mig böra här trötta kammaren med att uppläsa, men den är tillräckligt allvarlig för att vittna om att här föreligger ett nödvändigt krav och ett krav, som bör lösas snabbt och utan dröjsmål.

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

Herr Swartz: Herr talman, mina herrar! Såsom av utlåtandet framgår ha jag och åtskilliga kamrater i statsutskottet icke kunnat förena oss om det yrkande, som statsutskottet gjort, utan avgivit våra reservationer, några med avseende både å punkten angående förhyrande av lokaler för marinförvaltningen och å punkten angående hyresbidrag till verkmästarföreningen i Karlskrona, andra endast med avseende å den förstnämnda punkten. Jag ber nu att få yrka bifall till vad vi, som förenat oss om att biträda Kungl. Maj:ts proposition i dess helhet, ha att i det avseendet framföra. Efter vad herr statsrådet nyss anförde är det icke mycket att tillägga, men jag ber att få särskilt understryka några synpunkter med avseende på frågan om förhyrande av lokaler för marinförvaltningen.

Jag har låtit mig angeläget vara att genom personliga besök både i de nuvarande lokalerna och i de ifrågasatta söka bilda mig en uppfattning om förhållandena sådana de äro och sådana de skulle bliva, om Kungl. Maj:ts förslag vunne bifall. Jag får säga med avseende å förhållandena sådana de nu äro, att jag är fullt övertygad om att en var, som utan förutfattad mening ginge dit endast för att se hur det är, skulle komma därifrån med ett mycket starkt intryck av att det icke går att bibehålla de nuvarande lokalerna längre, än som är alldeles nödvändigt. En medlem av statsutskottet, som för övrigt icke återfinnes bland reservanterna och icke heller varit närvarande vid beslutets fattande, uttalade när han kom därifrån: »Detta är sådana lokaler, att om de voro enskilda, skulle hälsovårdsmyndigheterna ingripa.» Men nu kunna ju inte hälsovårdsmyndigheterna ingripa mot statsmyndigheterna, så att man behöver därför icke befara detta. Men följderna för dem, som arbeta där, äro lika otrevliga vare sig det är staten eller enskilda, som upplåta lokalerna, och det har också, såsom i den kungl. propositionen framhållits, visat sig åtskilliga fall av lungtuberkulos; detta skulle ej heller förvåna herrarna, om ni såge, vilka lokaler som måst på grund av det tränga utrymmet tillgripas såsom arbetslokaler. I bottenväningen går bergväggen upp bakom och är nödortfittigt skyddad av murverk; åt andra sidan har man hamnen och en svårartad grund under. Hur förhållandena bli, kan man då lätt tänka sig. Detta med avseende å hälsovårdssynpunkten.

Beträffande möjligheten att i dessa lokaler utföra arbetet på ett tillfredsställande sätt får jag säga, att därför möta ytterligt stora svårigheter, och att arbetet skulle kunna utföras mycket lättare och på ett för landet förmånligare sätt, om lokalerna bleve större. Det är så hopträngt överallt; i rum, som från början icke av-

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

setts för mer än en eller två personer, sitta nu tre eller fyra; ritrummen äro så anordnade, att man somliga dagar på vissa platser måste bränna ljus hela dagen för att kunna utföra arbetet. I andra rum är det en oupphörlig genomgång — de ligga innanför varandra — av personer, som naturligtvis störa arbetet. De i det angränsande huset, nr 9, förhyrda lokalerna, vilka äro de enda, som kunnat åtkommas i närheten — d. v. s. så nära att det varit möjligt att sköta hela arbetet i marinförvaltningen även med en del av verket utanför — äro sådana, att desamma av personer som väl känna till dem, mycket riktigt och träffande karakteriseras såsom kyffen. Där håller bland annat torpedavdelningen till och vid överläggningarna med avdelningens chef förekomma naturligtvis åtskilliga saker, som äro av mycket delikat och hemlig natur. Anordningarna i huset, som sedan lång tid tillbaka i sina övriga delar användes av borgarskolan, äro emellertid sådana, att man för luftcirkulationen dragit trummor genom det rum, där torpedavdelningens chef sitter, och denne har för mig förklarat, att på den grund allt som säges i hans rum höres över hela avdelningen. Nå, det är tydligt, att ett sådant sakernas läge icke får fortfara. Både utskottets majoritet och reservanterna äro ju också eniga därom, att denna fråga måste lösas på något sätt och att den icke kan lösas fullständigt annat än genom en nybyggnad. Men sedan skilja vi oss åt, dock icke alldeles fullständigt efter vad det ser ut, ty även utskottsmajoriteten vill ju, att några åtgärder skola vidtagas under tiden; men utskottsmajoriteten tycker, att det icke är så brådskande med dessa åtgärder, och vill icke göra såsom Kungl. Maj:t och efter Kungl. Maj:t reservanterna föreslagit.

Jag övergår då till de lokaler, som det nu är fråga om att förhyra. Man har föreslagit att förhyra 83 rum för att därigenom ernå det syftet att få hela verket förlagt under samma tak. Vilken betydelse det har, att ha ett verks alla avdelningar förlagda i samma hus, är så tydligt och klart för var och en, som är något hemma i förvaltningsfrågor, att jag icke behöver vidare framhålla det. Det är givet, att om så icke är fallet utan verket splittras med olika avdelningar i olika byggnader, måste så mycket längre tid åtgå på gatan, i stället för i arbetsrummet och desto sämre blir arbetsprodukten. Härtill kommer, att just genom riksdagens egna beslut för tillfället hopats en så oerhört stor arbetsbörda på marinförvaltningen, att ett mer än vanligt forceerat arbete erfordras. På grund härav är det nödvändigt att skaffa ytterligare arbetskrafter för att man skall kunna utföra arbetet inom den tid riksdagen tänkt sig, men då man icke har tillräckligt utrymme ens för de nuvarande arbetskrafterna, kan man ännu mindre skaffa några nya. En försening måste bli följd och en försening på detta område torde icke minst under nu rådande förhållanden vara förenat med en ganska stor risk för landet.

Vad de nu föreslagna lokalerna beträffar, får jag säga, att

jag funnit dem vara mycket väl belägna. De äro i ett hus, som är nyuppfört och ännu under inredning, och de där gjorda anordningarna ha vidtagits i avsikt att göra lokalerna så förmånliga, som möjligt just för ifrågavarande ändamål.

Jag vill erinra om att preliminärkontrakt är undertecknat redan den 13 juli i fjol och avtal träffat, på grund varav vissa anordningar äro vidtagna. Detta blir ju icke gällande med mindre riksdagen godkänner det före den 15 mars i år. Men just på grund av detta preliminärkontrakt hava sådana anordningar kunnat träffas, som göra att det blir så väl ordnat som man på provisoriskt sätt kan ordna en dylik angelägenhet. Man har anmärkt, att rummen äro väl låga. Ja, de äro ju omkring 3 meter och det medgives, att det är ju ingen höjd, men däremot äro alla möjliga moderna anordningar i avseende å luftväxling vidtagna, så att luften i dessa lokaler blir betydligt bättre än uti de visserligen mycket högre men däremot utan ventilationsanordning varande rummen i marinförvaltningens nuvarande lokaler. Och vidare äro kommunikationerna mycket bra. Det går en korridor genom hela våningen, och till varje rum har man utgång till korridoren och inga genomgångsrum finnas. På vinden äro ritsalar med takbelysning anordnade på det sätt som dylika lokaler böra vara anordnade. Och hyran kan icke heller på något sätt sägas överdriven, den saken har intygats av personer här i staden, vilka på det området äro särskilt hemmastadda.

Nu säger emellertid statsutskottet, som icke vill förneka att det är nödvändigt att snart nog vidtaga provisoriska åtgärder intill dess ett nytt hus kan bliva uppfört, att utskottet anser, att detta sätt att lösa frågan är olämpligt. Vad är det då för skäl som utskottet har för sin uppfattning? Ja, de skälen äro att utskottet finner det »i och för sig mindre tilltalande att inrymma ett ämbetsverk av marinförvaltningens betydelse i ett privat hus, i vilket förefinnes förutom butikslokaler m. m. jämväl en biografteater, och har utskottet, som besett lokalerna i fråga, ingalunda blivit övertygat om att de med hänsyn till rummens beskaffenhet m. m. skulle vara för sitt ändamål fullt lämpliga». Ja, vad den saken beträffar har redan talats därom. Det är ju icke gott att disputeras om tycke och smak, men jag för min del får säga, att de äro så lämpliga som man över huvud taget kan begära.

Om jag nu går till den andra anmärkningen att här är fråga om »ett privat hus», vill jag erinra, att det icke finnes något statens hus att för ändamålet disponera, och när överintendentens ämbetet förklarar att det icke finnes något statens hus att disponera, då är man väl i allt fall nödsakad att vända sig till ett privat hus. Och går man då ut att söka efter något sadant där det ej finnes butiker — ja, jag höll nästan på att säga biograf — tror jag att det blir ganska svart att hitta på något dylikt här i staden, så att det skälet synes mig ej fullt bärande. Jag föreställer mig att den viktigaste frågan är den om eldsäkerhe-

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.

(Forts.)

ten, och kan det finnas vara på ett tillfredsställande sätt sörjt för denna tycker jag att det kan komma på ett ut, om det sedan finnes butiker eller hotell eller biografer i huset. I avseende å ildsäkerheten ha vi nyss hört ett intyg om den saken uppläsas, utfärdad av brandchefen i Stockholm. För övrigt ber jag att få konstatera att ämbetslokalen skulle få en alldeles särskild ingång och har ingenting att göra med vare sig butikerna eller biografen i huset. Man är alldeles avskild för sig, och tro herrarna att det är möjligt eller att sådana hus växa på träd i Stockholm, som ens närmelsevis motsvarar det ifrågavarande eller som kan fylla vad detta förmår att fylla. Jag tror det för min del icke, och det tyckes för resten icke heller utskottet tro, ty gjorde utskottet det, skulle utskottet ej kommit till det resultat att man skulle fylla behovet på något mera tillfälligt sätt. Vad menar nu utskottet med »mera tillfälligt»? Det kan icke avse tiden, ty tiden är icke tillmätt längre än till dess behovet blir genom nybyggnad tillgodosett, och på kortare tid bör man väl icke låta sig att göra avtal. Här föreslås kontrakt på fem år, och jag skulle vilja vädja till en var av herrarna: Tro ni, att man inom fem år härafter har ett nytt hus att tillgå för marinförvaltningen? Jag tror det icke. Men om man hyser den åsikten, är det väl ej uteslutet att man kan något tumma på hyrestiden. Således, det kan icke gärna vara fråga om tiden, när utskottet talar om det »mera tillfälliga» behovet. Men vad menar då utskottet med detta uttryck? Det måste då avse arrangementen, vilka icke böra vara så bra att man råkar ut för att det en gång kommer att heta: Det här är nu så bra, att vi bry oss icke om att bygga något nytt, utan vi låta staten köpa in detta alltihop med biografer och butiker m. m. Jag tvivlar på att det någonsin kommer att heta så och jag undrar om någon annan kan tro detta, och jag undrar även om icke, ifall ett sådant förslag växte upp i någon spekulativ hjärna, detsamma då genast skulle avlivas. Huru vill utskottet ha det då? Utskottet ställer 10,000 kronor till disposition, och det enda sättet att använda de 10,000 kronorna vore att bibehålla de nuvarande lokalerna och skaffa vad som därutöver behövs någon annan stans i staden, en efter min mening mycket opraktisk anordning. Man har framhållit detta såsom synnerligen praktiskt, men jag kan icke begripa det, och därtill kommer att detta är i allra högsta grad oekonomiskt. Utskottet säger, att det kungliga förslaget är för dyrt, vi böra göra det billigare. Det skulle vara roligt att granska den meningen i sömmarna, huru det verkligen ställer sig med kostnaderna. Hyran för det ifrågavarande huset med värmeledning är 43,000 kronor. De nuvarande lokalerna ha ett hyresvärde, som i propositionen är upptaget till 20,000 kronor för marinförvaltningen. För den lokal som är upplåten åt en renskrivningsavdelning i västra Riddarhusflygeln beräknas ett hyresvärde av 900 kronor. Enligt vad som inhämtats går kostnaden för vedbrand till 3,000 kronor, och där ha vi sålunda 23,900 kronor. Utskottet vill

anslå 10,000 kr. och vi äro således uppe i 33,900 kronor. Skillnaden emellan utskottets förslag och vad Kungl. Maj:t och reservanterna föreslå utgör då 9,100 kronor. Därtill komma kostnaderna för en gång för vissa anordningar vid flyttningen, vilka ju måste läggas till, låt oss säga in alles 10,000 kronor, som, om man delar ut detta belopp på fem år, blir ett par tusen årligen. Låt oss säga att cirka 11,000 kronor om året skulle den anordning, som av Kungl. Maj:t ifrågasatts, på papperet kosta mera än utskottets förslag.

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

Hur mycket tro herrarna att den arbetsprestation är värd som kan åstadkommas i lokaler av den beskaffenhet, som Kungl. Maj:t föreslagit, och de lokaler, som utskottet här ställer i utsikt? Jag antar för min del — det är svårt att evalvera detta i penningar — men vid 11,000 kronor om året stannar nog inte värdet av den fördel, som man vinner genom att få arbetet utfört så mycket raskare. För min del kan jag icke se annat än att det är nödvändigt att med det snaraste vidtaga åtgärder, som göra det möjligt för marinförvaltningen att fullgöra de uppdrag, som den från statens sida fått, och göra det på ett sådant sätt, att även riksdagen kan bli belåten och så att de intentioner, som riksdagen själv hade när den fattade sitt beslut 1914, vilket i så väsentlig grad ökat marinförvaltningens arbete, även bli realiserade på ett tillfredsställande sätt.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen, d. v. s. till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Kvarnzelius: Efter det grova artilleri som levererats från statsrådsbanken och utskottets ärade ordförande är det icke lätt för mig att nu uppträda, men då jag varit med om ärendets förberedande behandling inom utskottet skall jag dock be att här få säga några ord.

Vad då först beträffar de 800 kronor som Kungl. Maj:t begärt till hyresbidrag till flottans varvs verkmästarförening i Karlskrona vill jag säga, att det ej varit någon avoghet mot den sammanslutning det här gäller som dikterat statsutskottets ståndpunkt, utan det har varit hänsynen till de konsekvenser, som ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle föra med sig, som varit för statsutskottets majoritet avgörande. Skulle detta bifallas, ha vi resonerat så inom utskottet, att då dröjer det icke synnerligen länge, innan en hel mängd grupper av andra sammanslutningar inom statens verk och inrättningar, mekaniska verkstäder och statens järnvägar m. fl. där sådana sammanslutningar förekomma, skulle komma in och begära hyresbidrag till sina privata föreningar. Med hänsyn därtill har utskottet ansett, att frågan borde göras till föremål för en närmare prövning, och icke ett nytt prejudikat givas till de föregående, som tyvärr redan finnas i liknande riktning.

En annan sak, som givetvis bidragit till majoritetens avisande hållning — visserligen icke direkt, men den har dock

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.

(Forts.)

påverkats därav — är att utskottet funnit det anmärkningsvärt att Kungl. Maj:t så sent som strax före riksdagens början funnit sig böra prejudicera genom att utanordna av tillgängliga medel motsvarande belopp 800 kronor för 1916. Det ansågs att, när riksdagen så snart skulle sammanträda, hade Kungl. Maj:t bort låta riksdagen pröva saken och icke på det sättet föregripa riksdagen, ty det är klart att riksdagen kommit i en betydligt sämre position, när detta sällskap nu en gång fått de 800 kronorna. Jag vill tillägga att ärendet icke är av så stor betydelse som herr sjöministern vill göra troligt, och icke heller lära så stora värden gå förlorade, därest riksdagen icke bifaller Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. Om vi blivit rätt underrättade, utgöra ledamöterna i föreningen ett sextiotal, och om man på dessa fördelar de ifrågavarande kostnaderna pro rata parte, blir det icke mera än något över 13 kronor per medlem, och det synes vara bättre om staten så avlönar sina olika funktionärer, att det icke behöver ifrågakomma sådana här framställningar. Dessa ha varit de skäl, som avgjort utskottsmajoritetens ståndpunkt och därför ber jag att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit i den delen.

Jag övergår nu till att yttra några ord ifråga om förhyrandet av ny lokal för marinförvaltningen. Då vill jag till en början säga, att det icke rätt någon meningsskiljaktighet inom utskottet därom att de nuvarande lokalerna vore mycket dåliga och bristfälliga och att marinförvaltningen sålunda vore i stort behov av bättre ämbetslokaler. Det är endast mot det sätt, varpå Kungl. Maj:t velat lösa denna fråga, som utskottet ställt sig avvisande, enär vi ansett detta vara en mycket dålig lösning av frågan. Jag medger att de lokaler, som nu användas, äro, åtminstone en del av dem, ur hälsosynpunkt olämpliga att användas till arbetslokaler, och man kan alltså säga om dem att de äro usla. Men man kan också säga att det sätt, varpå denna fråga av Kungl. Maj:t behandlats, är mycket dåligt för att använda ett milt uttryck. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att av propositionen kan inhämtas, att detta ärende varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning ända sedan 1908. När jag då talar om att Kungl. Maj:ts behandling av denna fråga varit dålig, syftar detta icke på den nuvarande Kungl. Maj:t. Tvärtom får man giva den nuvarande regeringen det erkännandet, att den har utan alltför stort dröjsmål lagt fram frågan inför riksdagen under det att föregående regeringar icke ägnat densamma någon uppmärksamhet. Det borde annars varit möjligt för Kungl. Maj:t att redan tidigare ha lagt fram denna fråga inför riksdagen, och då hade riksdagen haft möjlighet att utan otillbörlig pressning pröva ärendet. Om statsutskottets ärade ordförandes kollega 1908 på den plats som den nuvarande sjöministern bekläder då ägnat samma intresse som herr ordföranden nu ägnat åt denna fråga genom att personligen underkasta lokalerna en besiktning, då hade det varit möjligt att vi redan på ett tidigare stadium fått tillfälle att närmare pröva detta ärende och giva detsamma en bättre lös-

ning än den, som nu skulle bliva följden av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Och jag vill tillägga att, när det talas om att det är dåliga lokaler som icke äro lämpliga att låta statens tjänstemän arbeta uti, så faller icke skulden därför på riksdagen utan på vederbörande myndigheter, ty riksdagen har ställt till Kungl. Maj:ts disposition dels 5,000 kronor och dels bemyndigat Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel disponera ytterligare erforderligt belopp för att ämbetsverket måtte kunna anskaffa ökat lokalutrymme. Av dessa medel har Kungl. Maj:t icke disponerat mera än 2,000 kronor, de övriga äro odisponerade, och om dessa återstående 3,000 kronor disponerats på ett lämpligt sätt, hade det icke behöft ifrågakomma att en del måste sitta nere i källarlokalerna och arbeta. Det är bristande initiativ och organisationsförmåga hos vederbörande myndigheter — naturligtvis icke hos Kungl. Maj:t utan hos ämbetsverken — som vållat att dessa personer genom sitt arbete i osunda lokaler ådragit sig sjukdomar. Visserligen är jag den förste att erkänna, att det betydligt försvårar utförandet av arbetet, när ett ämbetsverk måste splittra sig på olika lokaler; men detta är svårigheter som kunnat övervinnas genom klokt förutseende och organisatoriska anordningar och som sålunda icke nödvändiggjort användande av sådana bristfälliga och olämpliga lokaler. Stockholms stad är icke så stor till sin utsträckning, även om man tager hela dess område inom tullarna med, att icke en del av marinförvaltningens arbetskrafter där skulle kunna placeras, och jag vill tillägga, att det har funnits lokaler att hyra i staden inom broarna. De kommissioner, som tillsattes under kristiden, ha där fått lokaler åt sig anvisade. Dessa lokaler hade sannolikt kunnat stå till marinförvaltningens disposition, och de kommissioner, som där arbetat, hade kunnat utan olägenhet haft sina sammanträden förlagda till andra lokaler.

Jag vill konstatera, att det är betydliga överdrifter, som kommit till synes och fått sitt uttryck i det försvar för Kungl. Maj:ts förslag, som här förebragts. Jag vågar påstå, att denna fråga bör och kan provisoriskt ordnas mera tillfredsställande än Kungl. Maj:t föreslagit, därest utskottets förslag bifalles, genom att riksdagen ställer 10,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande för att därmed hyra en grupp av lokaler inom en annan del av staden, även om det icke blir möjligt att finna dessa lokaler på Riddarholmen. Under tiden kan Kungl. Maj:t resolut gripa sig an med att söka upp en lämplig tomt och göra upp förslag till en nybyggnad för marinförvaltningen, vilket utan tvivel är det, som ur ekonomisk synpunkt blir det mest praktiska. I detta avseende vill jag fästa uppmärksamheten på, att statens järnvägars kontrollkontor ute vid Tomtebodas, som kostat 800,000 kronor inrymmer 215 rum, om jag är rätt underrättad. Jag har fått dessa uppgifter i dag på grund av förfrågningar per telefon. Herrarna kunna genom en enkel räkneoperation räkna ut, vad det skulle bli per rum i hyra, om man

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.

(Forts.)

lägger dessa 800,000 kronor till grund för en ränteberäkning. Härtill kommer, att dessa lokaler äro betydligt mera lämpliga för sitt ändamål än de rum, som nu äro ifrågasatta att hyras för marinförvaltningen, ty det tror jag, att statsutskottets ärade ordförande är villig att erkänna, att icke äro dessa rum sådana, som han skulle önska, att de borde vara och som de säkerligen skulle bli, om man byggde ett hus för ändamålet. Utskottets ärade ordförande uppehöll sig vid att utskottet använt beteckningen privathus. Det uttrycket ha vi använt endast för att giva åt huset en beteckning till skillnad från publika hus. I övrigt har detta icke haft någon betydelse för utskottets ståndpunktstagande. Huset i fråga är ur flera synpunkter olämpligt. Det är beläget vid trånga gator: både Mästersamuelsgatan och Biblioteksgatan äro smala, och för att få nödiga utrymmen har man nödgats taga hela vindsvåningen i anspråk. Och när man kalkylerat med ett hyresbelopp, motsvarande 18 kronor 60 öre per kvadratmeter, så har i denna kalkyl även ingått hela vindsvåningen, som väl under normala förhållanden betingar en lägre hyressumma per kvadratmeter än andra vanliga våningar. När herr statsrådet säger, att man icke kan beräkna att få billigare hyra, så vågar jag draga i tvivelsmål, huruvida herr statsrådet är lika praktiskt förfaren till lands som till sjöss. Jag vill i detta avseende endast omnämna, att för något år sedan förhyrde kungl. pensionsstyrelsen sin nuvarande ämbetsvåning vid Humlegården, sålunda med ett fritt läge, till ett pris av 13 kronor 70 öre per kvadratmeter. Det var visserligen icke med värme i våningen, men i allt fall är det en väsentlig skillnad i pris. Pensionsstyrelsen har sedermera under sista hösten förhyrt lokaler till ett pris av 13 kronor per kvadratmeter. Jag kan vidare meddela, att ett företag, som har sina lokaler vid Drottninggatan och som jag känner något till betalar en hyra av något över 11 kronor per kvadratmeteer med värme, och dessa lokaler äro alldeles utmärkta. Jag vill beträffande det hus, som nu är ifrågasatt att förhyra, fästa uppmärksamheten på, att rummen äro synnerligen små och låga. De hava endast tre meters höjd. Vad det betyder att placera ett större antal personer i små rum, det förstå herrarna utan vidare, då ju kubikutrymmet har stor betydelse för lokalens användbarhet eller icke. Det är en omständighet, som befunnits så viktig, att riksdagen redan föreskrivit, att i fabrikslokaler skall det finnas minst 10 kubikmeters utrymme för varje arbetare, som där arbetar.

Vad vidare angår rummen, så är huset arrangerat uteslutande med hänsyn till, hur bra det skall ta sig ut utvändigt, varigenom fönstren i vissa rum fått sin placering i ena hörnet i rummet, så att om mer än en person måste arbeta där, måste konstgjord belysning användas hela dagarna. Man kan sålunda icke säga, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära annat än ett provisorium, som efter några år skulle åtföljas av förändringar. Och jag vågar påstå, att det är bättre, att marin-

förvaltningen får under dessa år ett något högre belopp till sitt förfogande, för förhyrande av några rum för att den skall kunna arbeta under något så när drägliga förhållanden, än att nu föföretaga denna flyttning, som medför extra flyttningskostnader, enligt Kungl. Maj:ts proposition beräknade till en ca 37,000 kronor. Jag är villig att medgiva, att en del av dessa kostnader icke skulle gå alldeles förlorade, ty en del hyllor kunna tänkas ingå i kostnadsberäkningarna och de kunna användas även i en annan lokal, men 20,000 å 25,000 kronor får man nog anse bli spolierade. Detta belopp av 20,000 å 25,000 kronor får man uppdelat på 5 år och lägga till hyran av 43,000 kronor, och då får man en mera riktig kostnadskalkyl. Ty det är även enligt Kungl. Maj:ts uppfattning endast ett provisorium, om man nu flyttar till Biblioteksgatan. Det är klart, att man då får nya flyttningskostnader om några år. Detta har varit de skäl, som gjort, att vi funnit oss böra följa utskottets majoritet i vad den föreslagit.

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

Jag ber dessutom att få fästa uppmärksamheten på, att det har varit ifrågasatt en påbyggnad med en våning av marinförvaltningens nuvarande hus. Om detta förslag vunnit beaktande, så hade därmed tillförts ämbetsverket nya lokaler med ungefär 320 kvadratmeters golvyta, en sak som icke hade varit svår att realisera, om det hade funnits en resolut vilja, som tagit hand om saken.

Här har nu föredragits ett intyg från brandchefen, som skulle belysa, att ur brandsäkerhetssynpunkt allt skulle vara väl beställt. Jag ber härvid få fästa uppmärksamheten på, att till riksdagens prövning föreligger en proposition, där det begäres anslag för uppförande av ett säkerhetsvalv åt arméförvaltningen. Det framgår ju för övrigt av den kungliga propositionen, att brandsäkerheten i den lokal som nu skulle förhyras icke är bättre, än att särskilda anordningar måste vidtagas till skydd i detta hänseende. Om dessa säkerhetsanordningar skulle klicka, hur går det då?

Statsutskottets ärade ordförande talade vidare om vad de verkliga ökade kostnaderna genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag innebure, och han tillade, att om man synade beräkningarna något närmare i sönimarna, så skulle man finna, att Kungl. Maj:ts förslag icke bleve så synnerligen mycket dyrbarare än anordningarna enligt utskottets förslag. Jag vill vända om detta och säga, att om man synar den ekonomiska kalkylen något närmare i sönimarna, som statsutskottets ärade ordförande stödde sitt påstående på, så skall det måhända visa sig, att det är en kalkyl, som visserligen kunnat göras på papperet men som icke kommer att motsvaras av verkligheten. Ty om marinförvaltningen flyttar från sin lokal på Riddarholmen, så är det sannolikt, att det dröjer lång tid, innan den kommer att tagas i anspråk för annat ändamål. Och jag vill tillägga, att trots ett förhyrande av den ifrågasatta nya lokalen har det befunnits, att marinförvaltningen icke kan

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.

överlåta hela det gamla huset till staten utan måste behålla några lokaler för arkivalier.

På grund av vad jag sålunda, herr talman, haft äran anföra, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr L a m m : Säsom kammaren torde finna hör jag till reservanterna, dock icke till reservanterna av den första kategorien utan såsom tilläggsbladet, som kommit till kammaren, utvisar, hör jag till reservanterna av den andra kategorien. Skillnaden mellan dessa båda kategorier är, att vi tre reservanter ställt oss på den ståndpunkten, att vi erkänna statsutskottets uppfattning såsom riktig med avseende på de 800 kronorna. Skälet för det har så utförligt blivit anfört av den siste ärade talaren, att jag icke behöver upprepa det. Beträffande själva hyresfrågan delar jag reservanternas uppfattning, att man bör bevilja ett anslag av 43,000 kronor. Anslagsfrågan har blivit så utförligt motiverad både av herr statsrådet och utskottets ordförande, att det finnes mycket litet att tillägga, och jag väntade blott på att få höra vad min ärade vän, som nyss hade ordet, hade att säga för att i någon mån vederlägga honom.

Då vi nu dryfta frågan, så synes mig dess kärnpunkt vara den — och det kan jag säga med den erfarenhet jag har om Stockholms stads verk — att en splittring av ett verks lokaler är ofantligt tidsödande och dyrbar. Jag vill anföra något från min erfarenhet om byggnadskontoret här i staden. Vi ha för det kontoret fått hyra en del lokaler ute i staden, då vi icke kunnat vara nöjda med dess lokaler i huset, där byggnadskontoret och drätselnämnden äro inhysta, vilket ligger i början av Nygatan, i det s. k. Bergstrahlska huset. Det har varit ofantligt besvärligt och mycket kostbart för arbetet, och vi ha dessutom gjort den erfarenheten, att ritande verk behöva större och större lokaler, alltså större och flera ritsalar, och därför är det av stor betydelse att få detta i samhörighet såvitt det är möjligt. Detta är en av anledningarna, varför Stockholms stad givit sig in på att bygga det stadshus, som reser sig på Eldkvarns-tomten. Med kännedom om detta, mina herrar, kan jag icke annat än livligt sentera de brister, som finnas i fråga om marinförvaltningens lokaler. Visserligen äro där en del lokaler mycket bra, men de äro icke moderna, och de flesta äro genomgångsrum, så att den ene stör den andre i arbetet. Lokalerna äro alldeles för trånga. Tjänstemännen så att säga sitta på varandra. Det är för trångt, och det måste skaffas flera lokaler. Då har man försökt gå den vägen att få de lokaler, som hyrts av borgarskolan, som i sin tur hyrt av Stockholms stads drätselnämnd. Jag känner väl till detta. Jag har en gång fått vara förmedlare mellan borgarskolans rektor och marinförvaltningen, som slogos om rummen. Och jag blev förvånad, då jag fick se, att rummen voro av den art, att de nu av statsutskottets ordförande med rätta karakteriserats som kyffan, och över att man kunde slåss om sådana rum. Förklaringen varför marinförvaltningen höll på dem var, att de lågo angränsande till marinförvaltningens lokaler. Bifaller man nu utskottets förslag.

så blir följden den, att man får gå ut i staden och hyra en eller ett par våningar på andra ställen, och därigenom blir marinförvaltningen tvungen att hava sin personal än här än där. Men genom att hyra en lokal här och en där för att tillgodose marinförvaltningens krav, får man icke en tillfredsställande lösning. Då är det ofantligt mycket mera tilltalande att söka få denna provisoriska lösning — ty provisorisk blir den i alla fall, tills marinförvaltningen får egen fastighet — genom att hyra där man får allt så att säga under ett tak och där man liksom disponerar hela huset. Marinförvaltningen skulle genom det föreliggande förslaget få så gott som eget hus med egen vakt, som avstänger uppgången, som är uteslutande för marinförvaltningen. Det är den stora skillnaden för mig mellan det förslag, som utskottet kommit med, och Kungl. Maj:ts förslag. Jag är icke tveksam om att härigenom blir för några år framåt en tillfredsställande lösning av marinförvaltningens lokalfråga. Nu har av herr Kvarnzelius, som villigt erkände, att som det nu är ordnat, är det icke tillfredsställande, gjorts en del anmärkningar mot de nya lokalerna. Jag tar för givet, att när man en gång bygger för marinförvaltningen, så bygger man på annat sätt, men jag kan icke se, att de anmärkningar, som gjorts mot den ifrågasatta lokalen, äro bärande. Statsutskottets ärade ordförande har framhållit, att även om lokalerna äro väl låga, så äro de ju försedda med moderna ventilationsanordningar, så att de äro fullt tillfredsställande för det antal personer, som man tänkt sig skola arbeta i rummen.

Med avseende på brandsäkerheten har även jag rådfrågat brandchefen och fått samma svar som herr statsrådet. Brandfara finnes överallt såväl i de gamla som i de nya lokalerna, men den är relativt större i de gamla lokalerna, enär i det hus där de nya lokalerna komma att vara finnas en del moderna anordningar, som saknas i äldre hus.

Med avseende på särskilda säkerhetsanordningar tog jag mig friheten erinra i statsutskottet, att man här får göra som i andra verk, hålla en nattvakt. Det får väl antagas, att marinförvaltningen kan disponera folk för det ändamålet. Nattvakt finnes i lokalerna för stadens verk, och från nya rådhuset har kommit en begäran att där få hålla nattvakt. Naturligtvis även där har man viktiga kartor och handlingar, och då är det av vikt att iakttaga alla säkerhetsåtgärder, som man kan, för att hindra, att något förfäres. Vad speciellt beträffar rummen i vindsvåningen, som herr Kvarnzelius ondgjorde sig över, så voro de i mitt tycke i visst avseende de bästa. Det är nämligen meningen att begagna dem som ritrum; de hava takdager och detta sätter man därvid stort värde på. Där kan man inrymma en 5 å 6 ritsalar, och det bör enligt mitt omdöme räcka och bliva en god lösning.

Så har man även talat om priset. Ja, det är klart, att man får betala för en sådan här sak. Jag är i Stockholm representant för den största hyresvärden; vi ha över sexhundra fastigheter att förvalta och hyra ut i Stockholms stads drätselhämnd. Därigenom kan man göra sig något begrepp om priset. Och när man nu räknar in värde

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

i hyran, så är det intet överdrivet pris. Jag har rådfört mig med hyreskontrollanten för Stockholms stad, som har större erfarenhet än jag, och han har den uppfattningen, att priset var acceptabelt. Nu har man sagt, särskilt från statsutskottet, att om man avslår Kungl. Maj:ts förslag, tvingar man fram en bestående lösning av denna fråga. Det tror jag är ganska riskabelt i närvarande stund. Enda tänkbara lösningen vore, att man skulle bygga. Men när man som jag nu sitter på den avdelning som förberedande behandlar kraven för våra industridrivande verk och finner hurusom de fordra nya byggnader i stor omfattning, så tror jag, att det är bäst att vänta med den saken, då det är så enormt dyrt att bygga i dessa tider på grund av dyrheten av materialet. Jag finner därför att det icke kan vara lämpligt att riksdagen genom att följa utskottets anvisning skulle söka på det sättet i förtid pressa fram nybyggnader. Dessutom är hela denna fråga intimt sammanhängande med ett ordnande av ämbetsverkens lokaler i sin helhet, och det har fått anstå på grund av den väntade departementalreformen och andra omständigheter, som jag ej behöver ingå på. Jag kan icke se, att man i det anförda avseendet vinner något.

Alla de fördelar, som de nya lokalerna äga, ha blivit så framhållna, att jag i det hela icke har mycket att ytterligare tillägga.

Herr Kvarnzeliuss måste erkänna, att det var hälsovådligt för en del personer, som arbeta i den nuvarande lokalen, då den var mycket dålig, och han sade, att Kungl. Maj:t hade behandlat frågan mycket illa. Det vore dock icke den nuvarande Kungl. Maj:t som gjort detta, utan Kungl. Maj:t av år 1908. Och han sade med en viss aplomb, att det kunde icke anses att riksdagen varit orsaken till, att denna fråga icke blivit löst. Då frågar jag: om det är så, att man vill medge, att Kungl. Maj:t nu — som icke är Kungl. Maj:t från 1908 — kommer fram med ett förslag att lösa frågan på ett, enligt min mening, tillfredsställande sätt, då bör väl riksdagen så vitt jag förstår ej längre vara orsak till att frågan förblir olöst utan lämna sitt bifall till en sådan lösning.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, i vilken jag deltagit.

Herr Pers: Inom statsutskottet yrkades det på, att Kungl. Maj:ts äskande av ett anslag på 800 kronor till varvsverkmästarföreningen i Karlskrona borde bifallas, och jag uttalade mig också för det, ehuru jag icke kom att anteckna mig vid reservationen. Jag är fortfarande av den övertygelsen, att detta hyresbidrag är berättigat. Man har visserligen sagt, att vissa konsekvenser följa därav, men jag kan icke finna annat, än att när staten har ett så betydande sällskap, en kår med så viktiga funktioner som denna förening, så bör den föreningen ha en samlingslokal. Och de konsekvenser, som kunna följa därav, anser jag, att staten bör finna sig i. För övrigt förstår jag icke, vilken konsekvens det skulle ligga i att vi giva 1,000

kronor åt sjöunderofficerskåren, men neka 800 kronor åt verk-
mästarföreningen.

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

Vad nu beträffar huvudsaken eller det stora hyresanslaget, så har jag icke kunnat finna mig övertygad av vad som här andragits vare sig av statsrådet eller statsutskottets ärade ordförande eller den siste talaren. Det finnes en massa dåliga ämbetslokaler här i Stockholm, däri statens tjänstemän få dväljas, men skall lösningen, upphjälpanDET av den frågan gå i den riktningen, att vi skola hyra in oss i privata hus? Det tycker jag vara en ganska betänkelig väg att slå in på. Reservanterna ha efter min uppfattning anvisat den riktiga vägen, när de ha yttrat: »En ur såväl ekonomisk som andra synpunkter god lösning av marinförvaltningens lokalfråga synes knappast kunna vinnas med mindre än att ålämplig, staten tillhörig tomt uppföres en särskild byggnad för ändamålet, varvid det torde böra tagas under övervägande, huruvida icke i samma hus må kunna beredas plats jämväl för marinens överstyrelse i övrigt.» Det uttalandet skulle jag vilja ansluta mig till. Jag tror, att det är den riktiga vägen. Den siste ärade talaren antydde visserligen, att man icke kunde ta en del av frågan, utan måste ställa den i samband med beredande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden i övrigt. Men det kan jag icke fatta, att marinförvaltningens lokalfråga skulle ha ett så nära samband med statens byggnadsfrågor i Stockholm, att man därför skulle få vänta. Jag tror för övrigt, att om man skall vänta, tills den frågan i sin helhet är klar, så får man vänta för länge. Man får beträda de partiella reformernas väg, och jag är alldeles övertygad, att vi icke böra gå den av reservanterna anvisade vägen att inhyra oss i privata hus, ty om vi en gång hyrt dessa lokaler, så får man bekväma sig med dem. Jag tror, att lokalerna icke äro så idealiska, som vare sig herr statsrådet eller statsutskottets ärade ordförande framställt dem. Jag är alldeles övertygad, att om en byggnad bleve uppförd särskilt för detta ändamål, så komme stora fördelar att vinnas med avseende på lokalernas anordnande; den vägen skulle således vara den riktiga.

Jag anser mig, herr talman, böra ansluta mig till utskottets uppfattning utom beträffande 800-kronorsanslaget till verk-
mästarföreningen.

Herr Ericson. Hans: Herr talman, jag skall ej mycket förlänga debatten, men jag anser mig i alla fall böra yttra några ord i denna fråga.

Vad först beträffar hyresbidraget till verk-
mästarföreningen i Karlskrona, som av utskottet blivit avvisat med hänsyn till de konsekvenser, som det skulle innebära, så ber jag att få påpeka, att ett alldeles liknande fall förekom när det gällde att lämna bidrag till sjöunderofficerssällskapet i Karlskrona. Där hade Kungl. Maj:t under ett antal år av huvudtitelns allmänna

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

besparingar lämnat ett belopp av 1,000 kronor, och för ett par år sedan gjordes en framställning av Kungl. Maj:t om att detta belopp skulle få påföras hyresutgifterna. Detta gick riksdagen med på utan några som helst erinringar. Såsom herr statsrådet nu påpekat, äro verkmästarne vid varvet i det nu föreliggande avseendet fullt jämförliga med underofficerarne vid flottans station i Karlskrona. Enligt mitt sätt att se saken är det endast en enkel gärd av rättvisa att även giva verkmästarföreningen detta bidrag, och några farliga konsekvenser därav för flottans vidkommande torde man ej behöva ifrågasätta. Man kan så tänka på konsekvenserna utåt. Jag vill då påpeka exempelvis det förhållandet, att vid statens järnvägars centralverkstäder i Örebro för närvarande är under uppförande en byggnad, varest inrymmas messlokaler för tjänstemän, förmän och verkmästare, innefattande samlingsrum, matsal och bibliotek. Även där har man tydligen godkänt den principen, att det är riktigt, att staten åt sina tjänstemän av nu ifrågavarande kategorier lämnar lokaler för deras sammankomster m. m. Under sådana förhållanden tror jag ej, att det skulle vara farligt att bifalla propositionen. Och det skulle ju vara synnerligen otrevligt att avslå Kungl. Maj:ts framställning, när denna förening nu har fått sina lokaler och till dem anskaffat möbler och annan inredning. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen i punkt c.

Så ber jag att få yttra några ord med anledning av herr Kvarnzeliis yttrande. Han klandrade marinförvaltningens bristande initiativ, för att den ej kunnat använda de 5,000 kronor, som riksdagen ställt till dess förfogande för att skaffa bättre lokaler. Ja, detta är ju mycket beklagligt, men om det ej finnes lokaler att hyra, sådana som ligga så nära, att de lämpligen kunna förhyras för ändamålet, ja, då gör det detsamma om 5 eller 10 tusen kronor stå till förfogande. Jag vill alldeles bestämt understryka vad herr statsrådet sade, att det icke går att uppdelat ett sådant ämbetsverk som marinförvaltningen på lokaler i olika hus med kortare eller längre avstånd från varandra, ty samarbetet mellan avdelningarna är så intimt, att en avdelningschef kanske en gång i timmen kan bli kallad till plenum för att deltaga i överläggningarna. Och ej nog med det, man måste sända handlingar, både hemliga och icke hemliga, mellan avdelningarna, och vart skulle det då taga vägen, om man skulle löpa staden runt med dessa handlingar? Det kan jag ej förstå, och jag tror ej, att det går att placera en del av verkets avdelningar på annat håll.

Herr Kvarnzelius sade, att pensionsstyrelsen har kunnat hyra för så och så mycket per kvadratmeter. Ja, det tror jag, när det är fråga om ett utrymme, som ej ens är hälften av vad marinförvaltningen behöver, men det går ej för de många rum, som krävas för marinförvaltningen. Och vad beträffar herr Kvarnzeliis yttrande om våningen vid Drottninggatan, så

antar jag att den lokalen ej ens tillnärmelsevis uppgår till 83 rum.

Herr Kvarnzelius sade vidare, att rummen i den nya lokalen voro små och låga. Ja, de äro ej lika höga som i marinförvaltningens nuvarande hus, men när ämbetsverket anser sig för sin del kunna vara nöjd med dem och förutsätter, att arbetet där kan utföras tillfredsställande, så borde man kunna vara lugn för den saken. Det är den stora fördelen, att det där ej finnes genomgångsrum, utan dörrarna leda direkt till korridoren. Som ett drastiskt exempel från de nuvarande lokalerna ber jag att få anföra ett förhållande från min egen avdelning. Jag sade härom dagen åt en av officerarna att observera, hur många personer som passerade rummet under en kvart. Han tog tiden och fann, att 15 personer gingo därigenom. Hur skall man kunna utföra sammanhängande arbete under sådana förhållanden? Ett annat exempel: fortifikationsavdelningen bör hava plats för chef, tre officerare och en departementsskrivare. Endast ett rum står emellertid till förfogande; något utrymme för officerarne finnes således ej där. Dessutom är rummet så litet att det icke finnes så pass plats, att man kan lägga upp en större ritning på ett bord. Herrarne kunna förstå, att det ej kan fortsätta på det viset, om arbetet skall giva gott resultat. Marinöverläkarens assistent har sin lokal i en korridor som är mindre än två meter bred och där skall dock finnas plats för skåp, och skrivbord; hur arbetet då skall kunna bedrivas, när rummet därtill är genomgångsrum är påtagligt. Marinöverintendenten har för sin avdelning två rum, ett för honom själv och ett för hans personal, som i bästa fall utgöres av endast tre personer; där kan dock krävas plats för flere än tre. Det var en riksdagsman, som var där i dag på morgonen, och han sade, att »här finns det inte plats för mer än skrivbord, var skola då människorna vara?»

Så anmärkte herr Kvarnzelius på de för marinförvaltningen ifrågasatta nya lokalerna, att de voro små; men just genom att man har fått ett större antal smärre rum så blir antalet personer i varje rum mindre, vilket för arbetet är av stor betydelse. Herr Kvarnzelius sade dessutom det, att om man gjorde en påbyggnad av marinförvaltningens nuvarande lokal, så skulle man vinna ett avsevärt ökat utrymme. Jag ber att få nämna, att de två alternativ, som uppgjordes av överintendentens ämbetet, kunde marinförvaltningen ej acceptera, därför att de ej lämnade tillräckligt utrymme. Sedan lät marinförvaltningen göra upp ett förslag genom en annan arkitekt. Men då sade överintendentens ämbetet, att »det kunna vi ej acceptera». Då således vad den ena myndigheten föreslagit ej kunnat accepteras av den andra, så har saken fått förfalla.

Så talade slutligen herr Kvarnzelius om att, ifall marinförvaltningen nu flyttade till den nya platsen, så måste man i alla fall ha en del rum kvar i den gamla lokalen. Jag ber då

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

få nämna, att det gäller att inrymma en del gamla arkivalier, som nu ligga uppe på vinden i marinförvaltningen — sålunda på sådan plats, som nu icke är inredd till rum. Herr Kvarnzeli uttalande, att man skulle kunna inreda vinden och därigenom skaffa sig ökat utrymme lär icke vara att tillråda. Dessa arkivalier skulle för övrigt placeras på nedre botten, där tjänsterum icke lämpligen fortfarande böra vara förlagda, och där det inom parentes sagt varit avträdeslokaler förut. Då kunna herrarne tänka sig, att dessa lokaler ej kunna vara så synnerligen sanitära.

För mig är det allra betänkligaste, att om vi ej få den lösning, den *provisoriska lösning*, som nu reservanterna tillstyrkt, så är det påtagligt, att det kommer att bli betänkliga förseningar med det arbete, som marinförvaltningen måste utföra för att kunna effektuera 1914 års beslut; under sådana förhållanden tvekar jag ej att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Greve Wachtmeister, Axel: Herr talman, blott ett par ord med anledning av det avstyrkta anslaget till verkmästarföreningen i Karlskrona!

Att särskilt just nu då Karlskrona örlogsvarv står inför en välbehövlig utvidgning och modernisering ge dess verkmästarkår ett sådant underbetyg, som ligger i ett indraget statsanslag, och därigenom kanske kväva den unga föreningen i sin linda skulle enligt min uppfattning vara synnerligen oklokt. Jag tror, att det vore en dålig ekonomisk uträkning, en dålig sparsamhetsåtgärd, som till sina konsekvenser skulle ställa sig mycket dyrt. Enligt min bestämda övertygelse är det under den tid, som nu råder och som mänskligt att döma kommer att råda en längre tid framåt, av stor betydelse för staten att på alla sätt söka främja sammanhållningen och samhörighetskänslan inom denna varvsarbetarnes underbefälskår. Det är ju så, att vår inhemska varvsindustri nu och säkerligen en tid framåt kommer att arbeta under högkonjunktur, och man kommer där att ha sina ögon fästa på personer av denna kategori och göra stora ansträngningar för att få dessa krafter i sin tjänst. Lyckligtvis är det ej endast penningen, som faller utslaget i detta fall mellan kronan och industrien utan även andra omständigheter spela in. Dessa verkmästare äro ju synnerligen skickliga i sitt fack och åtnjuta stort och berättigat anseende. De göra sig gällande såväl utåt som inåt genom den sammanhållning och den kåranda, som en sådan förening som den nu omtalade medför, och alldeles säkert är, att det ställer sig mycket svårare att plocka bort de bästa krafterna, om en sådan fast sammanslutning finnes, än om den icke finnes.

Nu har utskottets majoritet pekat på konsekvenserna. Herr Kvarnzelius har föreslagit eller åtminstone framkastat, att de i stället för detta anslag till hyra skulle få löneförhöjning med en liter summa. Men leder ej också detta till konsekvenser och kanske till konsekvenser av långt betänkligare art?

Man har klagat över, att staten ej kan tävla med de enskilda industrierna på grund av de former, vid vilka den är bunden, att den därför ej kan åstadkomma vad den eljest skulle kunna. Men är ej detta en sådan där onödig form, en sådan där onödig skugggrädsla för konsekvenser? Den svenska storindustrin skulle ställa sig på ett annat sätt i fråga om en sådan liten uppmuntran till sina förmän och framtående arbetare. Jag ber att få yrka bifall till herr Swartz' m. fl. reservation.

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

Herr Ekman. Carl Gustaf: Ja, det är ju så, herr talman, att man inom utskottet har varit fullständigt ense om två saker. Den ena var den, att de nuvarande förhållandena i fråga om marinförvaltningens lokaler ej äro bra, den andra var den, att den enda verkliga lösningen, som på samma gång bleve den billigaste, vore, att lokalfrågan ordnades genom nybyggnad. Då är frågan den, om under tiden, till dess denna verkliga lösning kommer till stånd, de nuvarande förhållandena skulle plus den förbättring, som skulle kunna åstadkommas med ett särskilt tillfälligt anslag, med fördel kunna bibehållas. Som ett svar, som synes mig vara avgörande för den nu föreliggande frågan är emellertid utskottet i tillfälle att för sin uppfattning anföra marinförvaltningens egen mening. I följd återgav den nuvarande chefen för sjöförsvarsdepartementet i 57:de punkten på femte huvudtiteln vad marinförvaltningen då själv ansåg i lokalfrågan. Som ämbetsverkets mening om den saken anfördes följande: »I varje fall syntes, intill dess en verklig lösning av frågan blivit åvägabragt, det i avseende å marinförvaltningens lokalförhållanden hittills rådande provisoriet *fortfarande böra stå kvarstå med eller utan jämkningar*.» Detta hade yttrats av marinförvaltningen i en skrivelse den 24 november 1914, sålunda efter det att beslutet i försvarsfrågan kommit till och efter det att man inom marinförvaltningen varit i tillfälle att räkna med det ökade arbete, som detta beslut skulle föranleda. Då ansåg marinförvaltningen, att detta provisorium kunde kvarstå till och med »utan jämkningar». Nu har man i stället gått så långt i utskottet, att man för jämkning i det avseendet ställt till vederbörandes förfogande ett anslag på 10,000 kronor. Jag har med anledning av detta den bestämda känslan, att varför man nu så bestämt utdömt de nuvarande förhållandena det har varit därför, att när det uppdyker en möjlighet, till ett annat provisorium, som synes särskilt lämpligt, så nödgas man inrikta en så stark kritik som möjligt på det förutvarande, för att få denna nya möjlighet använd; därvid man dock glömt att det icke harmonierar med marinförvaltningens egen, av en förutvarande sjöminister vid förra riksdagen anförda uppfattning i föreliggande fråga.

Vidare har man här sagt, att det pris, hyran skulle betinga, ej är dyrt. Ja, det beror på, vad man jämför det med. Om man ovillkorligen vill förlägga lokalerna till en central plats med affärsläge, så kan man ej säga, att det är dyrt. Men det behovet föreligger ej. Man bör jämföra det nu ifrågasatta priset med priset i allmänhet för lokaler, som ej äro belägna i ett så centralt läge, men som för övrigt äro

Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)

lämpliga. Och om man gör det, så framstår, såvitt jag förstår, det ifrågasatta priset skäligen högt.

Så har från statsutskottets ordförande anförts, att farhågorna för att det skulle bli en mycket långvarig anordning kunde man utan vidare avfärda. Men han hade den oturen att i fråga om detta sitt resonemang bemötas av en meningsfrände, herr Lamm, som påvisade, att om det är så, att denna fråga skall sammankopplas med frågan om ämbetslokaler i allmänhet och vidare med frågan om departemental-reformen, då kan man ej komma till annat resultat, än att det är ett mycket långvarigt provisorium, som förestår. Då måste man också jämföra den speciella förtjänst hos det nu föreliggande förslaget, som skulle ligga däri, att man finge för tillfället mera lämpliga lokaler, med den olägenhet, som ligger i, att man likväl länge får nöja sig med mindervärdiga anordningar, i stället för att genom en nybyggnad på en gång rationellt lösa hela frågan. Jag tror sålunda, att det gives goda skäl för statsutskottets ståndpunkt, och därför tillåter jag mig att yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Vad beträffar de 800 kronorna, så har min gränne här strax till höger sagt, att han ej kunde se, vilka konsekvenser ett bifall skulle medföra. Men inom utskottet har det under diskussionen påvisats, att det finnes en annan kår i Karlskrona, vars medlemmar åtnjuta sämre avlöningsförmåner än verkmästarföreningens, men som själva nu förhyra en samlingslokal, och som givetvis skulle, om det nu begärda beloppet beviljas, göra samma framställning. Och om det är så, att man är villig att taga konsekvenserna och bevilja dylik lokalhyra över hela linjen, är det då icke bättre, att man får ta upp den frågan i ett sammanhang och ej lösa den så, som här har föreslagits, genom att bevilja sådan hyra endast åt den kår, som tillfälligtvis kommit fram med sin begäran. Såvitt jag förstår är det riktigt, att man behandlar denna fråga i ett sammanhang, och jag tillåter mig därför yrka bifall till statsutskottets hemställan även i den punkten.

Herr statsrådet Broström: Jag finner mig föranlåten att med ett par ord replikera herr Kvarnzelius. Han var visserligen icke fullt tillfredsställd med föregående regeringar, men, som jag med nöje konstaterade, uttalade han en viss välvilja mot den nuvarande regeringen, och det får man ju vara synnerligen tacksam för i dessa bistra tider. Jag undrar, om han dock ej var något orättvis mot den förra Kungl. Maj:t och framför allt mot marinförvaltningen. Jag vill erinra om, att 1908 var ännu sjöförsvarsdepartementet inhyt vid Birger Jarls torg, och 1909 förflyttades det till den nuvarande lokalen. Då var det klart, att man hade det hoppet, att genom den utvidgning av marinförvaltningens lokaler som därigenom vanns man skulle reda sig under en viss tid framåt. Sedan har, som framgår av handlingarna, en ständig följd av undersökningar gjorts av marinförvaltningen angående ombyggnad och förhyrande av andra lokaler, och man slutade med förslaget att hyra 11 rum och kök vid Nybrogatan till en hyressumma av 8,000 kronor. Det förklarade överin-

tendentsämbetet vara för högt, och då fann också Kungl. Maj:t det vara för högt. Det var 1913, och saken avgjordes de allra första dagarna av 1914, och man undansköt på så sätt en säkerligen otillfredsställande lösning, men dock i viss mån en lösning, som man då tänkt sig.

Så veta herrarna, att 1914 sade marinförvaltningen: Vi skola skjuta upp vår lokalfråga, vi ha så kolossalt mycket att göra med lösningen av försvarsfrågan! På det sättet fick lokalfrågan vila till dess den kom upp igen i början av förra året, och den kom då i det läge, vari den nu ligger, och som man efter noggrann prövning anser vara den bästa möjliga lösningen.

Jag kan ej inse, att vad herr Ekman anförde ur statsrådsprotokollet kan anses vara i någon väsentlig mån bindande för Kungl. Maj:t. Det står »med eller utan jämkningar». Man visste ej, i vilken riktning man skulle lösa frågan.

Det var några bestickande ord, som herr Kvarnzelius yttrade om priset, men jag tror, att beträffande priset skola vi akta oss för att »tala om den snö, som föll i fjol». Vad herr Kvarnzelius kunde göra upp 1910 eller 1911 det kan han ej göra upp nu. Jag erkänner, att jag ej är någon fackman på hyresområdet, men jag är övertygad om att, ifall jag karakteriserar den nu ifrågasatta hyran som ej överdriven i jämförelse med den förra, är jag på den säkra sidan, och jag anser, att det ej skall lyckas någon regering att under de närmaste åren få ett billigare hyresavtal till stånd än det föreslagna. Och det är dock så, att det är mot hyressumman som man här i första rummet vänder sig. Att det finnes någon invändning att göra mot lokalerna är möjligt, men sådana invändningar synas mig vara ganska överdrivna. Läget är gott, men rummen äro låga och ej stora. Ja, mina herrar, det är ju det byggnadssätt som nu användes. Man sparar på höjden för att få så många fler våningar i huset, och det har sin återverkan på hyrespriset. Jag har ej kunnat finna, att det här under den gångna debatten har förbragts några som helst verkligt bärande skäl för att ej nu lösa denna fråga på det sätt, som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Så skall jag be att få komma in på frågan om nybyggnad. Ja, mina herrar, man kan ej lägga marinförvaltningen vid Tomtebodan. Den är mer än något annat statens förvaltande verk i behov av ett centralt läge. Vi skola komma ihåg, vilken nära förbindelse marinförvaltningens olika grenar, t. ex. intendents- och ingenjörsavdelningen, har med affärsvärlden här i Stockholm, och hur olämpligt det skulle vara om man förlade marinförvaltningens lokaler utom stadens mera centrala delar. Och det vågar jag säga, att skola vi tänka på att bygga ett nytt hus för marinförvaltningen med de nuvarande högt uppdrivna priserna, så tror jag med säkerhet, att Kungl. Maj:ts hyresförslag kommer på den bästa sidan med hänsyn till kostnaderna. Det är emellertid, som jag har påpekat, icke meningen att nu lösa frågan på det sättet, ty det är uppenbart, att verket självt såväl

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.*
(Forts.)

som staten bleve bäst betjänat med att marinförvaltningen finge en egen lokal, i ett för dess behov särskilt uppfört nytt hus. Men innan man ernår detta, och då alla äro ense om att utdöma de nuvarande lokalerna, tror jag, att det vore stor skada, om frågan nu kastades ut i vida fältet och ej bleve löst, såsom av Kungl. Maj:t föreslagits.

Herr Kvarnzelius: Jag beklagar, att herr statsrådet icke kunnat finna något bärande skäl för den ståndpunkt, som statsutskottet intagit. Jag tillåter mig däremot vidhålla, att det varit mycket bärande skäl, som varit avgörande för statsutskottet i denna fråga. Vidare ber jag få säga, att det ej varit någons mening, så vitt jag vet, att marinförvaltningen skulle förläggas till Tomtebodå. Det var ju endast ett exempel, som jag framkastade. Staten har ju många andra möjligheter att finna platser för en byggnad för marinförvaltningen än vid Tomtebodå. Men det har också under överläggningen inom statsutskottet framhållits, att det ingalunda är av behovet påkallat, att marinförvaltningen får ett centralt läge som dess nuvarande. Det enda, som under överläggningen anförts för att marinförvaltningen borde vara lätt tillgänglig för allmänheten var, att dess entreprenörer skulle få det bekvämare, men det replikerades genast, att entreprenörerna gärna underkasta sig det längre avståndet bara de få leveranserna, så att för deras skull behöver man ej hava ett centralt läge för ämbetsverket.

Ännu ett ord om hyrespriset. I lägenheten med fri värme där man på grund av de dyrbara bränslematerialierna nu nödgas kalkylera med ett högre hyrespris, ha en del värdar vidtagit det arrangemanget att till det normala hyrespriset göra ett tillägg, vars storlek bestämmes i förhållande till bränslepriset. Här har nu kalkylerats på toppen av dessa höga bränslepris utan någon hänsyn till bränslets pris under normala förhållanden. Detta är en sak, som ej får förbises.

Också ett ord till herr Ericson! På varje anmärkning, som gjordes, kom han med detta, att när marinförvaltningen själf förklarade sig nöjd, så kan också riksdagen vara nöjd. Ja, det är ett skäligen svagt argument, och jag vill fästa uppmärksamheten på, att de, som varit med och visat statsutskottet dessa lokaler vid Biblioteksgatan sagt ungefär så: Ja, det här skall bli mitt rum, och det här skall bli mitt rum o. s. v. Men det stora flertalet av rummen hörde man ej talas om: i fråga om dem var det ingen som anmälde sig.

Slutligen vill jag med anledning av det ofta upprepade talet om de hälsovådliga lokalerna säga, att om jag är riktigt undermåttad de, som varit sysselsatta i dessa ohygieniska lokaler, ha varit revisorer, renskriverskor och sådana. Är det så nödvändigt att denna personal är så lätt tillgänglig, att man skall nödgas placera dem i ur hälsosynpunkt hur olämpliga lokaler som helst? Finnes det ej någon möjlighet att placera dem något

mera avlägset från den plats där marinförvaltningen för övrigt har sin placering.

*Anslag till
hyresutgifter
för marinför-
valtningen
m. m.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av de olika yrkanden, som under överläggningen förkommit, propositioner komme att göras särskilt beträffande frågan om anslag till förhyrande av lokaler för marinförvaltningen, därefter särskilt rörande förslaget om anslag till hyresbidrag till flottans varvs verkmästarförening i Karlskrona och slutligen särskilt angående utskottets hemställan i övriga delar av utlåtandet.

I avseende å frågan om anslag till förhyrande av lokaler för marinförvaltningen hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock antagande av de förslag, som innefattades i mom. a) i de vid utlåtandet fogade reservationerna och åsyftade bifall till Kungl. Maj:ts framställning i denna del.

Vid sedermera gjorda propositioner enligt dessa yrkanden förklarades propositionen på antagande av mom. a) i reservationerna vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen yttrade vidare, att rörande Kungl. Maj:ts framställning om anslag till hyresbidrag till flottans varvs verkmästarförening i Karlskrona yrkats dels godkännande av utskottets uttalande härom å sid. 2 i det tryckta betänkandet, vilket uttalande innebure, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts framställning i detta hänseende, dels ock antagande av det förslag, som innefattades i mom. e) av den utav herr Swartz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på antagande av vad som föreslagits i mom. e) av nyssnämnda reservation vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen yttrade slutligen, att beträffande mom. b)—d) i utskottets hemställan endast yrkats bifall.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i dessa delar.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets den 29 nästlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 5, i anledning av särskilda motioner om ändrad lydelse av § 13 b) i förordningen om kommunalstyrelse på landet, § 29 mom. 1 b) i förordningen om kommunalstyrelse i stad, § 24 d) i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd och § 10 b) i förordningen om landsting, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ifrågasatt
införande av
utförselbevis å
spannmål.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 29 sistlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda betänkande nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av utförselbevis å spannmål.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 77, hade herr *Johansson* i Brånalt hemställt, att riksdagen ville besluta att ingå till Kungl. Maj:t med en skrivelse, vari begärdes, att snar utredning måtte vidtagas angående införandet av utförselbevis å spannmål och därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hade i nu föredragna betänkande på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion, II: 77, av herr *Johansson* i Brånalt, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av utförselbevis å spannmål, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hammurström*, *Lyckholm*, *Jesperman* och *Forssman* mot vissa delar av utskottets motivering.

Herr *Hammarström*: Herr talman! I likhet med åtskilliga andra av utskottets ledamöter har jag anmält reservation mot vissa delar av utskottets motivering i avseende å nu föredragna betänkande, men då denna meningsskiljaktighet icke är närmare utförd, anhåller jag att i största korthet få redogöra för vad med reservationen avses.

I utskottets hemställan, att motionen icke må föranleda någon riksdagens åtgärd, har jag ansett mig kunna instämma, sedan jag sport, att frågan om spannmålslagerhus är föremål för utredning, och då jag föreställer mig, att denna utredning näppeligen kan försiggå utan att även komma att beröra den fråga, som här föreligger. Detta är emellertid ett skäl, vilket icke funnit något uttryck i utskottets motivering.

Utskottet har motiverat sin ståndpunkt med dels en hänvisning till den utredning, som tidigare försiggått rörande eventuellt införande av utförselbevis här i landet, dels en hänvisning till den ställning, som riksdagens kamrar intagit i denna fråga vid ett tidigare tillfälle.

Vad beträffar det förra momentet i denna motivering, hänvisningen till den utredning, som redan ägt rum, så omnämner utskottet däri, att en sådan utredning utförts och år 1911 framlagts av en professor vid handelshögskolan i Stockholm liksom också att denna utredning utmynnar i »att det icke för närvarande kunde anses lämpligt att medgiva utförselbevis» vid export av vare sig spannmål i allmänhet eller av svensk utsädesspannmål eller svenskt frö. Denna utredning har emellertid synbarligen ej varit övertygande på alla håll, då man av utskottets historik finner, att hushållningssällskapens ombud år 1913 ingått

till Kungl. Maj:t med en skrift, däri anhållits, att förslag om inrättande av spannmålslagerhus ävensom om införande av utförselbevis på spannmål måtte föreläggas riksdagen.

*Ifrågasatt
införande av
utförselbevis å
spannmål.
(Forts.)*

Utskottet har nu, och det är ju ganska naturligt, för sin del icke ingått i något bedömande av denna utredning. Utskottet har således lämnat den frågan obesvarad, huruvida utredningen i fråga kan anses under de förhållanden, varunder den försiggick, hava varit allsidig och uttömmande, liksom också huruvida förhållanden, som sedermera till äventyrs inträffat, kunna anses böra påverka frågans bedömande för närvarande. Utskottet har i själva verket nöjt sig med att i fortsättningen av sin motivering säga, att denna utredning är »ganska omfattande». Men detta förhållande kan väl näppeligen i och för sig motivera ett avstyrkande av motionen. En annan sak hade ju varit, om utskottet velat göra ett uttalande i den riktningen, att sedan frågan salunda av Kungl. Maj:t gjorts till föremål för utredning, det vore att antaga, att ifall den utredning, som hittills verkstälts, icke vore fullständig, utan krävde komplettering, en sådan säkerligen skulle ombesörjas av Kungl. Maj:t opåmint. Ett sådant uttalande har dock utskottet som sagt icke gjort, och då torde det väl få anses eomotsägligt, att utskottets första skäl i och för sig knappast är bärande för ett avstyrkande av motionen.

Utskottet har då också sedermera gått över till ett annat skäl — jag antar åtminstone, att utskottet velat hava det betraktat såsom ett skäl — nämligen en hänvisning till att inom riksdagen förra året vid behandlingen av ett jordbruksutskotts betänkande rörande frågan om spannmålslagerhus, uttalanden gjordes mot utförselbevisen, uttalanden, som dock ledde till olika resultat i kamrarna, i det att andra kammaren avstyrkte den ifrågasatta utredningen i dess helhet, således även rörande frågan om utförselbevis, under det att i första kammaren, vars majoritet biföll jordbruksutskottets hemställan och således ville ha frågan i sin helhet utredd, det visade sig vara allenast en minoritet, som ville, att den särskilda punkt, vilken avsåg utredning av frågan om utförselbevis, skulle utgå ur motiveringen.

Jag kan nu icke finna, att det skäl, som skulle kunna hämtas härifrån, gärna kan mera än det förra leda fram till den ståndpunkt bevillningsutskottet intagit till motionen. Den omständigheten, att kamrarna haft olika uppfattning huruvida en utredning i denna fråga lämpligen borde företagas, kan väl ändå icke åberopas såsom ett skäl för att nu avstyrka en sådan utredning.

Det förhållande, att utskottets motivering salunda, såvitt jag förstår, är i och för sig otillfredsställande, kunde ju anses vara av mindre betydelse; men saken har en annan sida, en sida som är av väsentligen praktisk innebörd, och det är därför jag vågat besvara kammaren med några ord i frågan. Jag tror, att ett godkännande av den motivering, som här föreligger, till

*Ifrågasatt
införande av
utförselbevis å
spannmål.*

(Forts.)

äventyrs framdeles skulle kunna uttydas så, att denna kammare frånträtt den ståndpunkt kammaren intog i fjol, då kammaren ansåg, att frågan om utförselbevis borde utredas. Skulle en sådan tolkning få göras gällande, vore det nog mindre lyckligt. Frågan om utförselbevis omfattas dock ifrån jordbrukarhåll med så stort intresse, att det vore egendomligt, om riksdagen skulle motsätta sig en utredning av densamma. Och för övrigt, vill man motsätta sig den, bör det utsägas tydligt och icke så här på en omväg.

Då jag emellertid föreställer mig, att kammaren icke sedan i fjol fått någon anledning att ändra mening, utan önskar att frågan må i sinom tid göras till föremål för den ytterligare utredning, som till äventyrs kan anses erforderlig, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan med ogillande av utskottets motivering.

Herr Karlsson, K. G.: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den föregående ärade talarens anförande skall jag först be att få framhålla, att, såsom kammaren torde hava observerat, utskottets ledamöter varit fullt ense om det slut, vartill det här kommit, om ock från något olika utgångspunkter.

När det blev fråga om att motivera utskottets ståndpunkt, så gällde det att få en neutral motivering, och för det ändamålet har man i betänkandet refererat vad som har förekommit i frågan. Man har omtalat att tulltaxekommittén framlade ett förslag om införande av utförselbevis, men att detta icke föranledde Kungl. Maj:t att upptaga sagda kommittés förslag, utan att Kungl. Maj:t ansåg, att en mera fullständig utredning än den, som tulltaxekommittén hade presterat, var nödvändig. Såsom den föregående talaren omnämnde och såsom kammaren finner av betänkandet, har denna utredning verkställts av professor Heckscher. Vidare har utskottet omnämnt, att frågan i viss mån varit föremål för riksdagens prövning under år 1915, men att riksdagen — visserligen icke första kammaren, utan riksdagen — då intog en avvisande ståndpunkt. Utskottet tillägger, att som motionären icke förebragt eller påvisat något, som fört frågan i nytt läge, utskottet kommit till det resultat, att herr Johanssons motion icke bör föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Det förefaller mig, som om det icke finnes någon anledning att ogilla ifrågavarande motivering, vilken endast refererar vad som förekommit i frågan.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till både klämman och motiveringen.

Herr Bondeson: Jag skall endast be att med ett par ord få instämma i det yrkandet, som framställts av en utav reservanterna, herr Hammarström.

Man har här hänvisat till en skrivelse av professor Heckscher, vari denne uttalat sig emot de föreslagna utförselbevisen. Nu

förhåller det sig emellertid så, att han visserligen hyste denna åsikt år 1911, men jag har låtit mig berättas, att han sedan dess övergått till en annan ståndpunkt.

*Ifrågasatt
införande av
utförselbevis å
spannmål.
(Forts.)*

Frågorna om spannmålslagerhus och utförselbevis hänga så intimt ihop med varandra, att den ena icke bör lösas, utan att man samtidigt tar i övervägande även den andra. Tidpunkten är nog sådan nu, att när det gäller vår krigsberedskap, frågan om spannmålslagerhus kanske är mera trängande än någonsin förr.

Jag ber att med dessa ord få instämma i det yrkande, som framställts av herr Hammarström.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, i enlighet med de under överläggningen framställda yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande betänkande hemställt och gillande av utskottets motivering, samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med ogillande av motiveringen; och förklarade herr vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 6 med ogillande av motiveringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan och gillas motiveringen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 42.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 29 sistlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående försäljning av vissa kronans jordbruksegendomar för beredande av medel till inköp av för skogsodling lämplig mark.

*Om försäljning av
vissa krono-
egendomar.*

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 182, hade herr Erlansson hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning

Om försälj-
ning av
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)

rörande en planmässig försäljning av sådana kronans jordbruks-egendomar, som icke inbringade 2,000 kronor i årligt arrende, för att därigenom bereda ökade medel till inköp av mark, lämplig till skogsodling, samt för riksdagen framlägga de förslag, som denna utredning kunde medföra.

På anförda skäl hade utskottet i föreliggande utlåtande, hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herr *Lindblad*, vilken yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till ökad försäljning av kronans jordbruksdomäner.

Herr *Lindblad*, Ernst: Det är nu tre gånger å rad, som en liknande motion kommit fram på riksdagens bord, och det är även tredje gången, som jag varit nödsakad att reservera mig; denna gång har antalet av mina medreservanter stigit till tre.

Yrkanden ha framkommit både ifrån första kammaren och ifrån andra kammaren, men frågan har alltid fallit i riksdagen, huvudsakligast skulle jag vilja påstå på andra kammarens motstånd. Jag tror emellertid, att denna fråga måste arbeta sig fram, ty när man såsom jag har en tämligen klar erfarenhet om huru domänerna i vårt land äro skickade att lämna ränta på det däri liggande kapitalet, så blir det rent av tvingande att se till att dessa kapital bli bättre räntebärande genom att öka försäljningen.

Nu ligger frågan så, att utskottet velat trösta sig med den *förhoppningen*, att de kommittéer, som äro tillsatta, skola av sig själva upptaga frågan till närmare övervägande. Men man behöver ingalunda hava någon förmåga som profet för att kunna uttala, att dessa kommittéer *icke* komma att ägna den saken tillräcklig uppmärksamhet, om icke åtminstone någondera av riksdagens kamrar uttalar en bestämd mening om en ökad försäljning. Annars skjuter man nog fram, att riksdagen *icke vill* öka försäljningen, och då får nog frågan därom falla och kommittéerna inrikta sitt arbete enligt instruktionen på att genom ökade arrenden eller på annat sätt försöka att få fram större avkastning. Det torde vi domänintendenter bäst veta, att detta näppeligen låter sig göra, om man vill bibehålla en burgen och väl kvalificerad arrendatorklass. Det är därför vi tvingas erkänna, i händelse vi tillfrågas om vår åsikt härutinnan, att kronan faktiskt vinner på att öka försäljningen.

Det har tillkommit ett ytterligare skäl till att man nu måste överväga saken, och det är att till kyrkofonden kommer att indragas alla prästerliga boställen, som icke redan blivit indragna, och dessa representera minst ett lika stort kapital, som kronans domäner nu göra. Jag har frågat efter hur mycket, men man

Om försäljning af vissa kronoegendomar.
(Forts.)

kan icke få någon bestämd statistik. Den kommitté, som sitter för att behandla kyrkofondens förvaltning, har infordrat uppgifter från vederbörande K. Bfhde, men dessa ha ännu icke kommit. Av prästlöneregleringskommitténs beräkning framgår emellertid, att då den verkställdes, åren 1896 och 1897, det ansågs vara 59 miljoner kronors taxeringsvärde som dessa prästerliga boställen representerade. Sammanräknas de alla, så blir det större och icke mindre taxeringsvärden, som kyrkofonden kommer att få.

Jag vågar säga, att går man icke den här vägen nu, så kommer man att tämligen snart finna, att dessa försäljningar avstanna. Ifrån det län jag representerar, där jag också är domänintendent, finner jag, att vi snart sålt slut på bebyggda torp och lägenheter, som kunna avskäras från kronodomänerna. Sedan försäljningen pågått ett trettiotal år, är icke mycket kvar. Att då inlåta sig på styckning av större jordbruk för att fortfarande tillhandahålla småbruk, resulterar i att man icke får spekulanter. Spekulationen på obebyggd jord har i vårt län fullständigt avstannat. Att då hålla på och stycka ut större jordbruk i småparceller med uppgift för köparen att bygga där, det blir en ruinerande affär. Då tvingas man att överväga, hur man lämpligen skall dela in de större jordbruksdomäner, som återstå, för att de skola lämpa sig till försäljning. Enligt min mening blir svaret på denna fråga, att det enda naturliga är att vi skola följa den anvisning, som vårt lands jordbruk av sig självt lämnar: vi skola slå in på bondejordbruk och icke stanna vid den utopi, som vi fått till låns från Danmark, att det skall vara husmandsbruk och uteslutande smålägenheter. För var dag man uppskjuter ett sådant beslut, kommer enligt mitt förmenande statsverket att förlora mycket pengar.

Min reservation är ju tillräckligt utförlig och bevisar nog, att här finnas verkliga skäl till att man bör inlåta sig på en ökad försäljning. Jag skall icke upprepa dessa skäl, utan får överlämna dem till herrarnas eget skärskådande. Jag skulle naturligtvis helst hava sett, att jag kunnat yrka, att Kungl. Maj:t genom någondera av kommittéerna skulle upptaga frågan i hela dess vidd. Men på den grund att motionären inskränkt sig till att begära utredning om sådana kronans jordbruksegendomar, som icke inbringa 2,000 kronor i årligt arrende, nödgas jag med denna begränsning inskränka mitt yrkande inom utskottet. Såsom reservant måste jag stanna inom motionens ram. Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag beträffande ökad försäljning av sådana kronans jordegendomar, som icke inbringa 2,000 kronor i årligt arrende.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Den föregående talaren har nämnt, att denna fråga ingalunda är ny. Den har ju också flera gånger debatterats av riksdagens kamrar,

Om försälj-
ning av
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)

men det ser verkligen ut, som om aptiten skulle växa, medan man äter, ty säkert är, att den motion, som i år ligger till grund för det nu föredragna utskottsutlåtandet, är till sin ekonomiska räckvidd *högst* betydlig. Den motionen avser ingenting mer och ingenting mindre, än att staten skulle avhända sig alla de fastigheter, som lämna en avkomst understigande 2,000 kronor om året.

Den ärade motionären har, såvitt jag kan tolka hans framställning, icke närmare angivit, om ett sådant avyttrande skulle ske tämligen omedelbart eller försiggå under en längre tidrymd. Men såvitt man kan döma av vissa uttalanden i motionen, vill det synas, som om motionären närmast anser, att det borde ske tämligen omedelbart.

Vad denna framställning betyder för staten ekonomiskt sett har motionären icke angivit, och vederbörande avdelning har icke heller, trots några försök i den vägen, kunnat fullt klarlägga den ekonomiska räckvidden. Det yttrades dock från ett eller annat håll inom utskottet, att härmed skulle staten avhända sig egendomar till ett sammanlagt värde av möjligen 30 miljoner kronor eller därutöver. Detta är således en fråga, som är av en stor ekonomisk räckvidd, då det gäller statens ställning till densamma. Utskottet, som nu liksom förut intagit en avvisande ståndpunkt till motionärens framställning, har här liksom vid föregående tillfällen framlagt sin syn på förhållandena, och det är mycket lätt att uppdraga de synpunkter, som legat till grund för utskottets allmänna uppfattning.

Vid föregående tillfällen har det i de olika motionerna alltid talats om att staten borde avhända sig dessa mindre jordbruksdomäner av den anledning, att staten skulle på ett lämpligare sätt i skogsmark placera de pengar, som sålunda erhöles. Utskottet har redan vid föregående tillfällen påpekat, att det är tvivel underkastat, om ett sådant förändrat användnings-sätt skulle vara *statsekonomiskt* fördelaktigt, och för min del tror jag, att de skäl utskottet i det fallet åberopar äro talande nog. Man har redan förut påpekat, vad den siste ärade talaren också nämnde, att staten dock på sina jordbruksdomäner har bortåt 3 % på taxeringsvärdena eller 2 % på uppskattningsvärdena i årlig avkomst. Denna avkomst är givetvis alldeles säker. Skulle staten åter uppköpa skogsområden i stället, bleve det väl i regel ganska dåligt belägna skogsegendomar, ofta »avskalade» sådana, och det är tvivel underkastat om, med den vård staten kan ägna dem, det ekonomiska utbytet under överskådlig tid skulle ställa sig *ekonomiskt* väsentligt bättre. Jag tror för min del, att det rent av skulle ställa sig *ekonomiskt* sämre.

Det har emellertid i själva verket aldrig varit den rent stats-ekonomiska sidan av denna sak, som varit den avgörande, utan det har mera varit den *socialpolitiska sidan*. Staten har velat tillhandahålla sina lantbruksegendomar, omformade i lämpliga mindre jordbruks- och egnahemslägenheter för att av folket över-

tagas, eventuellt bebyggas; och detta har alltid varit en sak, som inom riksdagen rönt stort och kraftigt erkännande. Men det är väl tämligen naturligt, att staten vid ett sådant realiserande av sina jordbruksdomäner måste liksom vid all realisation taga hänsyn till *tillgång* å ena sidan och *efterfrågan* å den andra. Det är väl onaturligt att tänka sig, att staten skulle i ett tempo, som icke påkallades av förhållandena, i den allmänna marknaden kasta ut fastigheter, som icke komme att där bliva begärliga. Jag tror också, att om man närmare granskar statens jordbrukspolitik, man skall finna, att hittills man gått ungefär efter de synpunkter, som jag sålunda tillåtit mig anse vara utskottets allmänna uppfattning.

Med dessa båda synpunkter, den *statsekonomiska* och den *socialpolitiska*, har utskottet emellertid ingalunda förbisett, att staten kan i sin ägo hava en hel del, kanske en högst betydlig del fastigheter, som det av en eller annan anledning kan vara lämpligt för staten att låta övergå i enskilda händer. Det lär väl icke kunna ifrågasättas av någon, som en längre tid varit medlem av riksdagens båda kamrar, att icke Kungl. Maj:t i stort sett beaktat just den synpunkten, då Kungl. Maj:t gång på gång till riksdagen gjort hemställan om överlåtande till enskilda av fastigheter, därför att *vid prövningen av det särskilda fallet* ansetts lämpligt, att staten icke behåller en sådan fastighet. Det torde för alla, som tagit kännedom om utskottets utlåtande, även hava tydligt framgått, att det är landets regerings mening, att de olika domänintendenterna var inom sitt område skola taga till vara alla dessa synpunkter och sålunda tillse, att där efter *prövning i de särskilda fallen* det befinnes, att en jordbruksfastighet bör övergå i enskilda händer, hemställan göres om att sådan åtgärd vidtages, så att denna synpunkt vinner beaktande.

Man säger inom utskottet: »ja, det är mycket sant, sådana där uppfattningar hava uttalats på ledande håll inom jordbruksadministrationen, men i praktiken hava vederbörande icke följt dem». En del domänintendenter hava icke tagit hänsyn till dessa sina åligganden, och följaktligen har denna överlåtelse trafik avstannat. Jag kan likväl icke förstå annat, än att det är *domänintendenternas* fel, och är det så, att domänintendenterna icke fylla sin uppgift i detta fall, kan jag icke förstå annat än att deras överordnade då få taga i med hårdhandskarna och tvinga domänintendenterna till vidtagande av lämpliga åtgärder för detta syftes ernående.

Den siste ärade talaren yttrade, sedan han behandlat frågan om det nationalekonomiska intresset att bliva kvitt en del jordbruksfastigheter — en teori, som jag anser mig hava genom mitt inlägg för min del bemött, — att det ingenting blir av genom de kommittéer, som nu arbeta, om icke riksdagen med anledning av denna motion verkligen säger ifrån. Jag förstår egentligen icke, hur man kan utgå ifrån en sådan uppfattning. Nu finns det en kommitté, eller rättare sagt några sakkunniga, som äro tillsatta,

Om försäkring
av
vissa krona-
egendomar.
(Forts.)

Om försälj-
ning av
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)

för att tillse, om icke staten skulle kunna ifrån sina domäner få en bättre avkastning, än dessa nu giva. Är det nu verkligen möjligt, att dessa sakkunniga, då de skola gå att fullgöra sitt uppdrag, icke omedelbart och direkt tvingas att taga ställning till den frågan: finns det bland statens jordbruksdomäner sådana, som det icke under några förhållanden kan vara ekonomiskt lämpligt för staten att behålla, och i sådant fall böra icke då dessa jordbruksdomäner övergå i enskilda händer? Jag tycker, att det ligger så naturligt, att de sakkunniga måste komma till en sådan prövning genom det uppdrag de hava sig anförtrott — och komma dit utan varje skrivelse från riksdagens sida.

Vid sådant förhållande, herr greve och talman, och då jag icke kan se, att icke det system, som för närvarande råder, uppfyller de krav på lämplig realisering av statens jordbruksdomäner man rimligtvis kan uppställa, men då jag å andra sidan på det livligaste befarar, att ett bifall, i den form den ärade reservanten nu givit sin reservation, utan tvivel, såvitt jag kan begripa, skall uppfattas såsom krav på en hastig realisation, man skulle nästan kunna säga tvångsrealisation, av dessa jordbruksdomäner, så tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Wachtmeister, Fredrik: Den siste ärade talaren började tala emot motionären och icke emot reservationen. Han talade även om huru man inom utskottet uppskattat värdet av de kronoegendomar, som här voro i fråga, nämligen av dem, som lämnade ett arrende under 2,000 kronor. Han nämnde en summa av 30 miljoner kr. Jag känner icke, med stöd av vilken auktoritet den summan lämnats inom jordbruksutskottet, men jag finner det icke alls omöjligt, att den är riktig.

Sedan sade han, att det icke framgår av motionen, om motionären vill en omedelbar realisation, och mot slutet av sitt anförande talade han om att här skulle vara fråga om en tvångsrealisation av statsfastigheter.

Jag kan icke läsa motionen på annat sätt, än att här är ifrågasatt av motionären att på en gång besluta om dessa fastigheters försäljning, men det är icke så farligt, även i fall de äro värda 30 miljoner, att det kommer in för mycket pengar på en gång, ty vi måste tänka på, mina herrar, att statens domäner äro uthyrtarar på 20-årigt arrende, och att det icke är fråga om att försälja dem, förrän arrendet är slut. Vidare har erfarenheten visat från föregående försäljningar av jordbruksdomäner, då riksdagen lämnat Kungl. Maj:t tillstånd att försälja, att Kungl. Maj:t visst icke sålt alla jordbruksdomäner, som Kungl. Maj:t haft rättighet att sälja, därför att Kungl. Maj:t funnit, att de icke skulle bliva tillräckligt betalda.

Vidare synes det mig, att den siste ärade talaren icke ville ingå på en centralpunkt, som reservanten tänkt på, nämligen den att det alltid är av en ofantligt stor vikt för svenska staten att se till, att den får medel till att köpa skog och skogbärande

mark. Reservanten har talat om, att det snart är slut med de egendomar inom Södermanland, som Kungl. Maj:t har rätt att försälja. Och herrarna behagade påminna sig, att riksdagen på den tiden, då statsinkomsterna flödade rikligt, med ganska stor frikostighet anvisat summor för att köpa ungskog. Men så har naturligtvis icke varit förhållandet i föl, och så är icke förhållandet i år. Här finnes icke någon kungl. proposition i ärendet och mig veterligen icke någon motion heller. Vi kunna ju mina herrar, vara ganska övertygade om, att under de tider, som komma, det blir så pass svårt att skaffa pengar till statsbudgeten, att det blir ganska otroligt, att riksdagen vill bevilja stora medel till inköp av skog och till skogsbörd tjänlig mark. Därför synes det mig, att man, när tid är, bör se till, huru man på ett annat sätt kan skaffa medel till denna viktiga gärning.

Herr Holmquist tyckes icke inse, att den placering, som hittills blivit gjord, då den svenska statsmakten inköpt skogar, varit en god placering. Han talade om, att man är säker på sina $2\frac{1}{2}$ till 3% ränta av jordbruksdomäner, men att man är icke säker på den inkomst man får av de skogar, som köpas. Jag tror, att om han ville taga reda på det ekonomiska resultat, som redan ernåtts av de skogsköp, som blivit gjorda för statens räkning under de båda sista årtiondena, han skulle finna, att det resonemang han där fört ingalunda är riktigt. Jag tror mig veta, att det redan nu är ganska avsevärda inkomster, som gå till statsverket från dessa skogar, men det största och viktigaste med dessa skogsköp är, att under dessa tider det köpts in ungskog, som i en framtid kommer att lämna en kolossalt stor inkomst till statsverket. Och denna omständighet är av desto större vikt, om man tänker på de stora urskogarna i Norrland, som icke kunna räcka i alla tider. Vi veta, huru mycket det från många håll ivrats för, att man skall hugga och hugga i dessa skogar och icke låta dem förfaras. Det finnes ju också skäl att gå fortare på dessa skogar, än man har gjort hittills.

Herrarna i jordbruksutskottet hava väl antagligen beaktat, att det i den kungl. propositionen talas om ett anslag till förnygring av de norrländska skogarna. Om herrarna tänkt på den motivering, som ligger till grund för denna begäran om anslag, är det den, att skogsmännen, fackmännen, allt mer kommit under fund med att det i stora trakter blir nödvändigt för att få en lämplig förnygring av dessa norrländska skogar att övergiva blådnigen och komma in på trakthuggning. Det är icke svårt att tänka sig, när man vet, huru urgamla dessa skogar äro, att det icke dröjer så fasligt många årtionden, förrän dessa skogar äro slut, och under den tid, då de nysådda eller nyplanterade skogarna växa till däruppe, kommer det att bli en lång period, då vi icke få se så stora inkomster från de norrländska skogarna, som vi nu blivit vana att njuta av. Att det då för svenska staten och svenska statsverket är av alldeles ofantligt stor betydelse, ifall vi hava skaffat oss, såsom vi gjort under de sista

Om försäljning av vissa kronoegendomar.
(Forts.)

Om försälj-
ning av
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)

båda årtiondena, stora ungskogar härnere, som växa till, tror jag icke kan förnekas.

För mig är det viktigaste i denna sak, att man, på sätt motiönären först tänkt sig och reservanten genom sitt skrivelseförslag vill nå, skulle kunna säkerställa en inkomstkälla, som skulle kunna göra det möjligt för oss att fortfara med våra välsignelsebringande skogsköp.

Jag vill sluta med att säga, att när herr Holmquist talar om den socialpolitiska betydelse, som skulle ligga i att fortfarande sälja i liten skala, och tänker på egnahemsbildande och sådant, så tror jag icke, att han har rätt, om han menar, att icke detta socialpolitiska ändamål skulle kunna nås även genom en försäljning i större skala av kronoegendomar. Jag tror, att man väl skulle kunna ställa dessa försäljningar på ett sådant sätt, att det socialpolitiska mål, som han sätter så högt, även på det sättet kunde nås.

De kommitterade, som man tänkt sig skulle komma att utreda denna fråga, ifall riksdagen, såsom reservanten här har tänkt sig, skulle skriva till Kungl. Maj:t i frågan, skulle då få denna sak till sig hänvisad, och de skulle helt säkert taga även denna socialpolitiska synpunkt under övervägande, och jag tror icke, att denna fråga är olöslig alls.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till herr Lindblads reservation.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! I en liknande fråga som denna beslöt kammaren förra året utan votering bifalla jordbruksutskottets förslag i full överensstämmelse med det förslag, som nu föreligger till behandling. Sedan dess har trätt i verksamhet den av Kungl. Maj:t den 15 december 1914 tillsatta kommitté, som fått i uppdrag att inom departementet biträda vid utredning och avgivande av förslag beträffande de ändringar i gällande bestämmelser angående utarrendering av kronans jordbruksdomäner, som kunde finnas erforderliga eller lämpliga, särskilt i syfte att statens intresse i fråga om avkastningen från dessa domäner måtte bättre än hittills tillgodoses samt angående vad med denna fråga ägde sammanhang. Under sådana förhållanden föreföll det jordbruksutskottet åtminstone, som om dess uppfattning från föregående år skulle stå om möjligt ännu starkare. Men som herrarna sett, har en reservation avgivits, och denna reservation har nu fått ett sådant starkt stöd från den stora erfarenhet som den siste ärade talaren besitter i dessa frågor, att jag anser mig skyldig söka med några ord bemöta densamma.

Den ärade talaren på Sörmlandsbänken talade mycket om skogarna och deras betydelse, om betydelsen för staten att inköpa skogsmark och om de norrländska skogarna. Alla dessa förhållanden har lika litet jordbruksutskottet som riksdagen någonsin förbisett eller bestritt, utan de stå alldeles oemotsagda.

Om försäljning av vissa kronoegendomar.
(Forts.)

Jag vill ej heller i minsta mån motsäga dem, utan tror jag, att den ärade talaren har fullkomligt rätt i vad han därutinnan sade.

Men här gäller det: skall staten realisera jordbruksfastigheter, som det här är fråga om, *jämförelsevis hastigt* för att skaffa sig skogsmark? Det är emot denna jämförelsevis hastiga realisation, som jordbruksutskottet föregående år och även nu har reagerat. Vore det omöjligt, mina herrar, att få sälja sådana halvstora gårdar, som det här är fråga om, då skulle jag gärna vara med om att det möjliggjordes. Men nu är det möjligt. Det har förekommit och kan förekomma. Men är det skäl att giva det uppdrag, som den ärade reservanten yrkat, åt dessa kommitterade? Är det skäl att mana på till att göra denna realisation? Jag har åtminstone den övertygelsen, att så icke är fallet.

Vad beträffar den siste ärade talarens yttrande nämnde han först, att man icke har utsikt att från riksdagen kunna få beviljade så stora anslag till inköp av skogsmark, och därför ville han, att dessa egendomar skulle realiseras. Men i samma andedrag sade han: herrarna skola icke tro, att dessa egendomar giva så mycket, ty de äro utarrenderade på 20 år, och således blir det jämförelsevis få egendomar, som komma att försälas om året. Jag tycker, att detta senare något försvagade hans tal om, att man skulle få så stora pengar att köpa skogsmark för.

På de skäl, som utskottet anfört och en föregående talare nämnt, samt jag i min mån sökt understryka, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Malmberg: Motionären har alldeles rätt uti, att statens jordbruksdomäner lämna för liten ränta i jämförelse med enskilda egendomar. Orsakerna härtill äro många, men framför allt vid sidan av administrationskostnaderna de mycket höga byggnadskostnaderna på statens domäner. En nybyggnad, då den är färdig där, står vanligen i dubbelt så högt pris som på en enskild egendom. Om staten kunde besluta sig för att sälja en del därtill lämpligt belägna egendomar, skulle den med de därför inkomna penningmedlen säkerligen få ganska betydligt större årsinkomst än nu är fallet. Jag har själv inom Kalmar län deltagit i värderingar av kronoegendomar och sålunda fått tillfälle att inblicka i dessa affärsförhållanden. Statens domäner lämna, säges det, $2\frac{1}{2}$ % på taxeringsvärdet. De enskilda jordbrukarna hava visserligen en ganska måttlig ränta på i jordbruk nedlagt kapital, men skulle det komma därhän, att vi icke skulle kunna åstadkomma mer än $2\frac{1}{2}$ % ränta på taxeringsvärdet, så skulle följden härav bli den att våra jordbruk, som Nils Persson i Runtorp yttrade en gång i ett annat sammanhang i andra kammaren, att jordbruket skulle avkasta sin ägare en gång vart femte år.

Nu vill jag icke gå fullt så långt som motionären, då han yrkar försäljning av alla sådana kronans jordbruksegendomar

Om försälj-
ning av
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)

som icke inbringa 2,000 kr. i årligt arrende, huru de än äro belägna, ty det är allmänt känt, att när en egendom är belägen nära ett hastigt framåtgående samhälle, det kan vara fördel för staten att inneha en sådan domän, men jag skulle däremot vilja sluta mig till det yrkande, som framställts av herr Lindblad, att en av de nu sittande kommittéerna på ifrågavarande område skulle få i uppdrag att göra en utredning jämväl i fråga om ökad försäljning av statens jordbruksdomäner.

Herr talman! Jag ber, att för min del få yrka bifall till herr Lindblads yrkande.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7,30 e. m.

Herr Fahlén: Det förefaller mig nästan som om skiftnin-garna i uppfattningen om denna fråga vore lika många som talarne. Motionären lägger tyngdpunkten på att genom försälj-ning av statens jordbruksdomäner få medel till inköp av skogs-
mark, företrädesvis kalmarker att genom statens försorg kulti-
vera desamma. Herr Lindblads reservation berör, såvitt jag förstår, icke alls intresset av att förvärva skogsmarker åt staten, utan han säger, att det fortsatta innehavandet av jordbruksdo-
mäner är en oekonomisk affär för staten, och att man därför bör
sälja dem. Den ärade talaren, greve Wachtmeister, lade däremot
tyngdpunkten på ändamålsenligheten av att förvärva skogsmar-
ker, utan att därför underkänna lämpligheten av att staten fortfa-
rande innehar jordbruksdomäner.

Jag undrar, om skiljaktigheten mellan de olika ståndpunk-
terna är så förfärligt stor, som det förefaller vid ett ytligt be-
dömande. Även utskottet erkänner ändamålsenligheten av att
försälja jord i större utsträckning, än som kan föränledas av
riksdagens åt Kungl. Maj:t lämnade tillstånd att utan riksdagens
hörande försälja sådana egendomar. Det säges ju tydligt i ut-
skottets betänkande i år liksom även tidigare, att utskottet icke
alls vill ifrågasätta, att icke i åtskilliga fall större områden el-
ler delar av arrendegårdar möjligen böra salubjudas, men frågan,
är, huruvida detta bör ske på sådant sätt, att riksdagen helt
och hållet avhänder sig rättigheten att bedöma dessa försälj-
ningsfrågor, eller icke. I det hänseendet har jag den uppfatt-
ningen, att det kanske vore äventyrligt att överlämna en sådan
fullmakt till Kungl. Maj:t, som motionären föreslår, och jag
tänker mig, att det icke alltid vore ett så lätt och tacknämligt
uppdrag för Kungl. Maj:t att efter eget gottfinnande i stället för
efter erhållet medgivande av riksdagen försälja dessa jordbruks-
domäner i så stor utsträckning, som här är i fråga.

Men vad särskilt beträffar att man skulle med utgångspunkt
från ändamålsenligheten av att för statens räkning förvärva kal-
marker försälja jordbruksdomäner i större utsträckning, kan jag
icke neka till, att jag ställer mig ganska tveksam rörande det

lämpliga i ett sådant förfarande åtminstone i större omfattning. Antaget att man skulle forcera jordbruksförsäljningen och därigenom föranleda inköp av stora kalmarker, som i betydande utsträckning finnas inom södra och mellersta Sverige, har man anledning förvänta, att staten skulle inom rimlig tid kunna skogsodla dessa? Det skulle kräva för stor apparat och stora kostnader. Den, som möjligen följt med skogsvårdsstyrelsernas verksamhet under de senaste tio åren, har icke kunnat undgå att finna, att skogsodlingen, särskilt kultiveringen av ljungmarker och andra kalmarker, försiggått i synnerligen stor omfattning. Jag tror, att var och en, som studerar dessa siffror, skall finna, att denna odling är mycket större än man i allmänhet kan tänka sig. Jag kan i det fallet åberopa Hallands län och även övriga län, där särskilt större ljungmarker förekomma. För övrigt är det ju alldeles riktigt, att skogskapitalets bestående värde, som i allmänhet lämnar god avkastning, också är föremål för så gott som oavbruten värdestegring. Men så långt tror jag icke man får gå, att man överskattar skogens värde och sätter den som motsats till snart sagt alla andra värden och föreställer sig, att blott man har skog, alltid får man ränta på sina pengar. Det finnes nog möjlighet att förvärva skogsmark, men räknar man rätt beträffande räntan vid inköp och skogsodling av kalmarker, tror jag, att man också kan komma till det resultat, att det icke blir så stor avkastning, som man måhända beräknat. Över huvud taget bliva dessa beräkningar, som hänföra sig till obekanta faktorer och framtida förhållanden, rätt svåra att göra på förhand.

Jag kan heller icke förstå, att det skall vara lämpligt att nu avlåta en sådan skrivelse, som reservanten föreslår, då det obestriddligen föreligger en utredning om ungefär samma sak, en utredning, som, såvitt jag förstår, omöjligen kan förbigå detta spörsmål. Jag vill alltså gent emot den siste talaren, herr Malmberg, säga, att man under sådana omständigheter icke kan åberopa det faktum, att statens jordbruksdomäner lämna allenast 2,5 procent ränta å taxeringsvärdet, ty just denna omständighet föranledde riksdagen att begära en utredning, om icke denna avkastning kunde höjas. Denna utredning är snart färdig. Är det då icke skäl att avvakta resultatet härav för att se, om dessa sakkunniga kunnat uttänka något lämpligt sätt att höja denna avkastning från statens domäner? Om vi nu rent av besluta att i hastigare takt, som reservanten föreslår, realisera statens domäner, vad gagn ha vi då av denna utredning, om det kanske visar sig, att med en helt annan anordning staten kunnat få en tillfredsställande ränta?

Det är förnämligast av detta skäl som jag, herr greve och talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Barthelson: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom redan förut av greve Wachtmeister påpekats, ligger det

Om försäljning av vissa kronoegendomar.
(Forts.)

*Om försälj-
ning av
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)*

centrala hos motionen och reservationen i anskaffande av medel för förökande av statens skogar. Jag ber att särskilt få påpeka, vad motionären säger på sid. 1 beträffande de stora kalmarker, som finnas i vårt land. Det kan ej hjälpas, att så är förhållandet, som där säges. Även om genom skogsvårdsstyrelserna eller länsjägmästarna en viss areal kalmark kan bliva kultiverad, är detta dock i förhållande till hela kalmarksarealen ej så mycket.

Då man här såsom herr Holmquist talar om, att det lider tvivel, huruvida det kan bära sig att nu nedlägga pengar på skogsodling eller inköp av ungskog, i vilket yttrande andra ledamöter av jordbruksutskottet instämt, ber jag att få rikta blicken litet längre framåt i tiden. Om vi göra en översikt eller inventering av allt befintligt skogskapital och virke i världen, skall det visa sig, att detta kapital, som i avseende på urskogarna inom den nya världen varit så kolossalt, även det numera till stor del blivit tillgodogjort. Det finnes visserligen speciellt i närheten av Kalifornien ännu stora urskogsområden, som kunna tänkas komma i marknaden, men räcka dessa ej någon längre tid. Vi veta, att sådana trakter även finnas i norra Ryssland och Sibirien, men dessa områden i Ryssland och Sibirien befinner sig i ett sådant läge, att deras skogsprodukter icke lätteligen kunna föras i världsmarknaden, åtminstone ej annat än småningom, allt efter som utvecklingen sker. Vi måste nämligen komma ihåg, att dessa områden äro slättland, där inga flottleder eller andra lättare framkomstmöjligheter finnas. Däremot finnes det som nämnt ännu stora förråd i den nya världen, vilka nog komma i marknaden inom kort ehuru för oss ej så betydelsefulla. Låt oss tänka oss, att dessa förråd räcka i 20, 30 eller kanske 40 år! Men huru blir det sedan? Enligt min mening blir det så, att vårt virke här i Sverige kommer att uppnå ett värde, som vi nu icke ha en aning om. Det gäller då för oss att vid denna tidpunkt vara försedda med virke att kasta ut i marknaden och att vara beredda i detta hänseende icke blott kvantitativt utan även kvalitativt. Jag hänsyftar med dessa ord på nödvändigheten av, att staten i sin mån ingriper för att göra våra kalmarker skogbärande och för att förse landet med skogskapital. Den har kraft och förmåga samt kapital, vilket den enskilde icke besitter i erforderlig grad, att i det fallet vidtaga åtgärder, så att, när tiden kommer för oss att utnyttja våra resurser, vi också kunna göra det.

Jag ber även att gent emot dem, som framhållit tvivel om, huruvida de stora summor, som hittills av staten nedlagts i skog skulle kunna anses vara väl placerade, få framhålla, att flertalet för skogsbruk inköpta egendomar för närvarande lämna en avkastningssumma av bortåt 6 procent på inköpsbeloppet. Jag vill i detta fall särskilt hänvisa till kronoparker i västra distriktet som för närvarande lämna över 6 procent i vinst, och då uttages ändock icke mer än omkring hälften av den verkliga till-

växten. Det synes mig att de penningar man där nedlagt äro väl använda.

Slutligen har man här från utskottets sida velat skrämma med, att det är fråga om en hastig försäljning av domäner. Jag ber i detta hänseende att få hänvisa till vad greve Wachtmeister uttalat, då han sagt, att våra kronodomäner utarrenderas på 20 år, vadan det ligger i öppen dag, att arrendetiden är en regulator på detta förhållande, så att en hastig realisation av desamma icke gärna är tänkbar.

Ja, herr talman, jag vill icke längre upptaga kommarens tid. Jag har endast velat påpeka nödvändigheten av att staten sättes i tillfälle att snart förvärva skog och att en sådan kapitalplacering skall i framtiden visa sig ha varit välbetänkt.

På grund av vad jag haft äran framhålla ber jag få instämma i herr Lindblads yrkande.

*Om försäljning av vissa kronoegendomar.
(Forts.)*

Herr Ingeström: Herr talman! Endast några ord ytterligare för att framhålla ett par synpunkter, som under den föregående debatten icke kommit fram. Herr Lindblad yttrade, att den uppfattningen, att staten bör allt mer och mer sälja sina kronodomäner, skulle allmer tränga sig fram, och att för varje dag dröjsmål i sådant avseende åsamkade staten en ekonomisk förlust. Ja, det kan ju på sätt och vis synas så, om man uteslutande lägger ekonomiska synpunkter på frågan, men om vi se på det ekonomiska läget för närvarande, skulle jag vilja påstå, att ingenting skulle vara olämligare, än om staten just nu skulle besluta sig för att sälja sina domäner. Vi se ju redan, huru en vidlyftig spekulation börjat i jord och än större i jordbruksdomäner med därtill hörande skog, en spekulation, som utvecklats så, att det icke lönar sig att försälja åkerjord ensam. Följden av att på detta sätt så att säga kasta ut egenodomar åt spekulationsintresset blir den, att skogen nedhugges, och detta kan icke ur nationalekonomisk synpunkt vara lämpligt. Jag vill således hålla före, att just för närvarande det vore synnerligen betänkligt att avsevärt öka försäljningen av kronodomäner, då vid dessa försäljningar det skulle vara omöjligt att göra de inskränkningar, som äro nödvändiga för skogens bevarande.

Nu säger greve Wachtmeister, att vi behöva penningar för att köpa skog, och detta kan ju vara gott och väl. Men jag tror icke, att staten för närvarande kan konkurrera med de enskilda, utan den får nöja sig med att använda den summa, som årligen anslås till skogskultur samt inköp av myr- och kalmarker. Att för staten inköpa skogsbärande marker och sålunda konkurrera med de enskilda, då staten köper för att bruka och den enskilde i avverkningssyfte, blir för staten aldrig ekonomiskt. Det har visserligen framhållits, att den avkastning, som staten haft av de domäner, som inköpts för lägre pris för 40 år sedan, varit god, men en annan sak är det med dem, som inköpts under

Om försälj-
ning av
vissa krono-
egendomar.
(Forts.)

sista åren. Med avseende på dessa kan man icke påvisa samma inkomster.

Herr Barthelson sade, att om 30 år en avsevärd stegring på allt virke kommer att äga rum. Det kan ju vara sant, men då är icke det verksammaste medlet, att staten för att göra penningar köper skog, utan att den skapar kraftiga och verksamma skogslagar att tillämpas med avseende å de enskildas skogshandtering. Jag vill påstå, att det alldeles säkert är en stor nationalolycka att i tider, som stunda, icke hava sådana kraftiga lagar.

Nu veta vi, att Kungl. Maj:t redan för närvarande har rätt att utan riksdagens hörande försälja egendomar, som lämna under 600 kronor i årligt arrende. Herr Malmberg anser, att det är lämpligt att sälja även större egendomar, därför att staten får kosta på dessa så stora belopp. Detta är sant. Därför kan också Kungl. Maj:t anhålla hos riksdagen att få sälja sådana egendomar, som anses lämpliga härför och lämna högre avkastning än 600 kronor. Bland de framställningar vi fått här i riksdagen, röra flera egendomar, som lämna 1,000 kronor och däröver i arrende.

Då det ändamål, som motionären avsett, i viss mån redan är uppnått, och då jag anser, att beträffande de egendomar, som lämna över 600 kronor i arrende och lämna sig för försäljning, Kungl. Maj:t icke skall uraktlåta att göra framställning till riksdagen, ser jag icke någon anledning, varför vi ej kunna bifalla utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag är delvis förekommen av den sista ärade talaren. Jag tror nämligen, att det icke kan bestridas, att staten som skogsägare sköter sig mycket bättre än som ägare av jordbruk, och att statens jordbruksdomäner i allmänhet lämna alldeles för ringa avkastning. Därför är det också, som staten sedan 40 år slagit in på den vägen att realisera sina jordbruksdomäner, framför allt sådana, som draga alltför höga förvaltningskostnader i förhållande till inkomsten av arrendet och för försäljningsbeloppen inköpa skog. Man började ju för 40 år sedan med att sälja egendomar, som lämnade högst 300 kronor i arrende, och har nu kommit upp till sådana med 600 kronors arrendesumma. Längre har man icke kommit, ehuru man vid flere föregående tillfällen försökt flytta gränsen upp till 800 kronor. Nu med ens föreslås, att staten skall realisera alla jordbruksdomäner, som icke lämna 2,000 kronor i arrende. Jag tycker då, att man lika gärna kunde föreslå realisation av alla domäner, ty det är icke många, som giva 2,000 kronor eller däröver. Det vore nog dock en ganska hastig realisation om alla dessa domäner under loppet av de 20 närmaste åren försåldes. Och jag tror ej heller, att det vore klokt av riksdagen att överlåta åt Kungl. Maj:t ensam att besluta i sådana stora frågor som

dessas, utan riksdagen borde väl i alla fall ha ett ord med i laget.

Om försäljning av vissa kronoegendomar.
(Forts.)

En annan omständighet, som även påpekats flere gånger och som nog har fog för sig, är, att staten bör söka så regelbundet som möjligt upplåta jord till egna hem. Det kan hända, om staten realiserar så mycket jord som alla sina egendomar med mindre än 2,000 kronors arrende under de närmaste 20 åren, det blir en sådan uppsjö på sönderstyckade egendomar, att man icke kan sälja dem. Det är därför bättre, att försäljningen sker under loppet av en längre tid framåt.

För övrigt är det ju icke under nuvarande förhållanden någonting, som hindrar Kungl. Maj:t att sälja egendomar, som giva ända upp till 2,000 kronor i arrende, naturligtvis med riksdagens medgivande.

Vi få ju också årligen från Kungl. Maj:t mottaga ett stort antal propositioner, uppgående somliga år till 50 å 60 stycken avseende försäljning, helt eller delvis, av sådana egendomar, som lämna över 600 kr. i årligt arrende. Det finnes således redan nu, som påpekats, möjlighet att forcera försäljningen av kronans domäner i den utsträckning, motionären önskar, dock ej utan riksdagens medgivande. Då jag således ej vill åt Kungl. Maj:t medgiva rätt att utan riksdagens hörande försälja kronoegendomar, som lämna ända till 2,000 kronor årligt arrende, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Barthelson: Blott ett par ord med anledning av herr Ingeströms påstående, att staten icke skall inköpa egendomar och konkurrera med enskilda. Jag ber att gent emot detta få säga, att jag hyser en motsatt uppfattning. Det synes också vara en helt naturlig sak, att staten har större förmåga än den enskilde att uppträda som spekulant i fråga om alla större egendomar, och det är förnämligast sådana, som staten inköper. Vi veta alla, att stora egendomar i regel inköpas för mycket gott pris. Vanligtvis är det skogsjobbare, som köpa dem. Dessa avverka skogen, skingra hela egendomen och förtjäna vanligtvis 30 till 40 % på köpesumman.

Greve Wachtmeister, Fredrik: Jag ber att få säga, att vice talmannen yttrade sig mot motionärens förslag och icke mot vad reservanterna föreslagit. Här är icke fråga om annat än en utredning, och då det ju tillkommer Kungl. Maj:t och riksdagen att besluta i frågan, kan någon sådan hastig realisation, som han talade om, icke komma i fråga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindblad, Erusi*, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utred-

ning och förslag beträffande ökad försäljning av sådana kronans jordbruksegendomar, som icke inbringade 2,000 kronor i årligt arrende; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, bifalles herr Ernst Lindblads under överläggningen framställda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 49.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets den 29 nästlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning om pasteurisering av mjölk, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets den 29 sistlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 17, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i vad angår jordbruksärendena.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets den 29 nästlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t an-

gående ökat statsbidrag till kostnaderna för lantmåteriförrättningar på landet, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts den 29 sistlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 2, i anledning av en av herr Magnusson, Gerhard, väckt motion, nr 92, angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning beträffande möjligheterna till införande av statsmonopol å mineraloljor.

*Om utredning
beträffande
statsmonopol
å mineraloljor.*

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 92, hade herr *Magnusson, Gerhard*, hemställt, att riksdagen ville besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte företaga utredning angående möjligheterna av införandet av statsmonopol å mineraloljor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade grunder hemställt, att ifrågavarande motion ej måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Herr Magnusson, Gerhard: Herr talman! Som svar på min motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning beträffande möjligheten av införande av statsmonopol å mineraloljor, har kammarens andra tillfälliga utskott framlagt ett utlåtande, som hela vägen, kan man säga, andas idel intresse för saken och idel välvilja mot motionen men som, i likhet med sådan första-kammar-välvilja i allmänhet, slutar med ett avstyrkande. Det tillhör då kanske mig att först tacka utskottet för det intresse det visat frågan och dessutom också för den ytterligare belysning av denna för vårt land så viktiga fråga, som utskottet i sin motivering givit. Men detta hindrar mig dock icke att genom några randanmärkningar underkasta detta utskottets utlåtande en liten granskning.

Utskottet har i huvudsak funnit obestridligt, att det, som ligger till grund för motionärens yrkande eller svenska mineraloljemarknadens faktiska monopolisering i händerna på en utländsk trustsammanslutning, är ett ont, och att staten har intresse av att med tjänliga medel söka åstadkomma ändring i det beroende av utländsk kapitalmakt, vari den svenska oljemarknaden för närvarande befinner sig.

Nu måste man i detta sammanhang först bemärka, att det här icke endast gäller att vända sig emot den trust, som angives i motionen och utskottets utlåtande, utan att det gäller flera, att det gäller utländska kapitaltruster över huvud taget. Vi känna ju till här i Sverige, hurusom andra truster, andra oljebolag kommit in på den svenska oljemarknaden och försökt »hjälpa» den svenska konsumerande allmänheten genom att försöka åstad-

(Om utredning
beträffande
statsmonopol
å mineraloljor.
(Forts.)

komma billigare pris på oljor, men vi ha också kunnat konstatera, hurusom dessa olika bolagstruster så småningom enats om marknaden och till slut kommit överens om att utan vidare skörta upp allmänheten. Det är således mot alla sådana truster och försök av utländsk kapitalmakt vi skola vända oss. I Tyskland kunde man för några år sedan konstatera, hurusom, under ett ekonomiskt krig mellan två olika oljetruster, man i Frankfurt am Main, där man redan var färdig med kriget och den ena trusten stod som segrare, fick betala 25 pfennig per liter, för petroleum och i Hamburg, där kriget då pågick, 10 pfennig. Det var de goda frankfurtarna som fingo betala slagsmålet. Ja, så går det ju i allmänhet till, och jag tror också, att Hamburg efteråt fick vidkännas de krigskostnader de olika trustbolagen nedlagt för att så småningom komma överens om priset.

Utskottet behandlar ganska utförligt monopolfrågan i Tyskland och framhåller, hurusom tyska rikets regering för tyska riksdagen framlagt förslag om att där inrätta ett statsmonopol och även framlagt grunder för detsamma. Utskottet framhåller också, att orsaken varför monopolfrågan i Tyskland icke blivit slutförd är att söka i krigsutbrottet. Något annat giltigt skäl för uppskovet har icke anförts, och något annat förefinnes icke heller. Emellertid kommer utskottet vid relaterandet härav till det resultat, att så länge Tyskland icke ordnat denna fråga, så länge är det icke värt för Sverige att försöka, ty våra resurser medgiva icke, att vi ordna en sådan fråga före Tyskland. Jag ber då få säga, att jag beträffande denna sak har en fullständigt motsatt uppfattning. Vad som är svårt för Tyskland — att få hela sin oljetillförsel, som årligen i runt tal uppgår till en miljon ton, garanterad, så att icke den amerikanska trusten klipper av den — är icke svårt för Sverige, som endast behöver en tiondel av detta tontal. För Sverige, som endast behöver omkring 100,000 ton olja, är det säkerligen möjligt att få åtskilliga konkurrerande oljebolag att erbjuda detta tontal mot garanti, att denna kvantitet verkligen tillfördes vårt land, då det däremot för Tyskland med dess tio gånger större konsumtion möter åtskilliga svårigheter. I stället för att avvakta, vad tyska riksdagen beslutar i frågan, torde det riktigaste för oss vara att handla fort och gott och komma före Tyskland med denna frågas ordnande.

När utskottet sedan talar om resurser i detta sammanhang, förstår jag icke vilka sådana som skulle krävas annat än den, som statsmakten alltid har till sitt förfogande, nämligen att besluta monopol. Ty vår budget skulle alldeles säkert icke behöva belastas med några som helst utgifter för ett statsmonopol på oljor; det bör gå mycket lättare att få in pengar på ett oljemonopol än på tobaksmonopolet. Här behöver man icke heller riskera något sådant skövlande av existenser, som i fråga om tobaksmonopolet; här gäller det att enkelt och stilla åstadkomma en omläggning av oljefrågan, att helt enkelt avlasta från lan-

det den extra börda av beskattning vi ha till den utländska marknaden å 5 miljoner kronor och låta dessa medel tillgodokomma svenska staten.

I fortsättningen går utskottet in på frågan, om en ökad användning av elektricitet och sulfitsprit så småningom skulle kunna göra oss mindre beroende av den utländska oljetrusten. Här ligger dock frågan så, att erfarenheten visar, att i den mån elektriciteten undanträngt användande av oljor för belysning nästan i samma grad och i vissa fall i ännu högre grad har detta hittills motvägts av ökad konsumtion av oljor för bränsle och kraft. Då man förr i tiden i Norrland knappast hade ett fat fotogen att tillgå under sommaren, under den ljusa tiden, förekommer därstädes nu en stor konsumtion av fotogen under sommaren, därför att den användes även för industriellt bruk. Man använder fotogen för drivande av motorbåtar och annat, för att nu icke tala om att den alltmer utvecklade fotogenköksindustrien leder till ökad förbrukning av fotogen för värme och bränsle i hushållets tjänst. Under alla förhållanden är det lämpligaste ögonblicket att införa statsmonopol på oljor, då frågan om sulfitsprits användning kan anses utexperimenterad. Ett statsmonopol på oljor voro då lämpligt för att tillvarata sulfitspriten från början, för att denaturera den, vilket icke torde kunna ske utan statsmakternas hjälp, och för att i nykterhetens intresse utöva den kontroll över användningen av sprit, som torde vara oundgänglig.

Utskottet har emellertid, trots att det varit så välvilligt mot motionen, slutat med att avstyrka densamma med hänsyn till att Kungl. Maj:t för fem år tillbaka tillsatt sakkunniga för granskning av trustförhållandena i vårt land. Jag vill icke säga något ont om dessa sakkunniga. Jag bara tänker så: denna fråga är så pass viktig, att man, utan hänsyn till vad trustsakkunniga i detta fall säga om den och utan hänsyn till vad de under de fem år de arbetat kommit till för resultat, skulle kunna ordna frågan alldeles för sig själv och mycket väl kunde ingå till regeringen med en hemställan om utredning, i vilken utredning regeringen skulle kunna taga alldeles särskild hänsyn till vad trustsakkunnige hunnit slutföra.

Då jag således anser, att detta icke vore att föregripa de sakkunniges utredning, utan tvärtom skulle hava till följd, att någonting i denna fråga verkligen bleve gjort, hemställer jag, herr talman, om bifall till min motion.

Herr Danström: Herr talman! Utskottet har saknat anledning att ingå i närmare prövning av huruvida ett statsmonopol å mineraloljor skulle vara möjligt eller lämpligt att införa, enär denna fråga i hela dess vidd redan ligger under utredning av de s. k. trustsakkunnige, vilka hava helt andra förutsättningar att kunna bedöma frågan än utskottet under en knappt tillmätt tid. Bland dessa sakkunnige befinna sig ett par personer, vilkas kompetens väl motionären i detta fall icke på något sätt under-

*Om utredning
beträffande
statsmonopol
å mineraloljor.
(Forts.)*

Om utredning
beträffande
statsmonopol
å mineraloljor.
(Forts.)

känner, utan antagligen skattar högt, nämligen friherre Palmstierna och doktor Marcus. Utskottet har förvissat sig om, att dessa sakkunnige även haft under förberedande behandling frågan om statsmonopol å mineraloljor, och huruvida ett sådant kunde vara lämpligt medel gent emot utländska truster. Men enligt vad vi erfarit från de sakkunnige, är detta ett mycket svårt problem, som icke så hastigt och lustigt kan avgöras, som motionären synes förmena. De sakkunnige ha emellertid verkställt en ganska betydande förberedande utredning rörande denna fråga. De ha utarbetat en utförlig framställning om av utländska statsmakter å trust- och kartellväsendets område vidtagna lagstiftningsåtgärder. Det kan väl icke vara motionärens mening, att det skulle vara lämpligt att i detta ärende tillsätta nya sakkunnige, som skulle börja en utredning på ny räkning, då dessa förutvarande sakkunnige redan utfört så anseeligt förarbete.

Vad angår frågan om statsmonopol å ena eller andra området, som från vissa håll framhållits som universalmedel mot åtskilliga samhällsskrämpor, kan man verkligen känna sig ganska tvivlande, huru härmed verkligen förhåller sig. Och utskottet har i sitt välvilliga utlåtande, som motionären kallar det, icke heller tagit position till den saken, vilket för övrigt ej varit utskottet möjligt, då någon utredning i frågan icke föreligger. Det är ju sant, att minuthandlare såväl som konsumenter klaga över den makt att bestämma priset å mineraloljemarknaden, som ligger i den utländska trustens hand; men jag undrar, om desse minuthandlare och konsumenter hysa någon synnerligt livlig åtrå att i stället erhålla ett statsmonopol.

Utskottet har framhållit, att användandet av den inhemska tillgången på sulfitsprit, skifferoljor m. m. skulle skapa en god utväg att få en motvikt mot det utländska monopolet. Den bästa och säkraste utvägen att frigöra oss från beroende på oljemarknaden av den utländska trustens makt och tillika göra en avsevärd nationalekonomisk vinst är utan tvivel strävan att utnyttja de inhemska naturtillgångarna för alstrande av kraft och ljus. Det är därför ock av vikt, att de hinder, som hittills lagts i vägen för dessa tillgångars tillgodogörande, avlägsnas, och att inga nya hinder läggas i vägen.

Då första kammaren plägar följa den regeln, att då ett ärende förut ligger under utredning av en tillsatt kommitté eller sakkunnige, kammaren icke vill vara med om någon skrivelse till Kungl. Maj:t i samma ärende, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande och hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets den 1 och 3 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt för sjömän att i vissa fall annorledes än genom personlig inställelse utöva rösträtt vid val till andra kammaren, och

nr 7, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 12 § i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående utgifter för kapitalökning vid telegrafverket.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 1 och 3 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader för år 1917 ävensom en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet hemställt bifölls, och den i slutet av utlåtandet gjorda anmälan lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 1 och 3 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot överlåtelse till utlänning av svenskt fartyg eller andel däri, dels ock en i ämnet väckt motion.

*Lagförslag om
förbud mot
överlåtelse av
svenskt fartyg
eller andel
däri m. m.*

Genom en den 8 februari 1916 dagtecknad proposition, nr 43, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett avgivet förslag till lag om förbud i vissa fall mot överlåtelse till utlänning av svenskt fartyg eller andel däri.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av propositionen av herr *Rydén* i Malmö

*Lagförslag om
förbud mot
öfverlåtelse av
svenskt fartyg
eller andel
däri m. m.
(Forts.)*

väckt motion, nr 231, däri hemställts, att riksdagen ville antaga av motionären framlagt förslag till lag om förbud i vissa fall mot öfverlåtelse till utlänning av svenskt fartyg eller andel däri, ävensom om bortlämnande för längre tid till utlänning av svenskt fartyg.

Utskottet hade på angivna skäl hemställt,

1:o) att riksdagen, med förklaring att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition nr 43 icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen bifallas, måtte i anledning av nämnda proposition och den av herr Rydén i ämnet väckta motionen för sin del antaga förslag till lag om förbud i vissa fall mot öfverlåtelse av svenskt fartyg eller andel däri samt mot tidsbefraktning av fartyg, så lydande, som utskottets utlåtande utvisade, samt

2:o) att herr Rydéns motion, därest den icke kunde anses bevarad genom vad utskottet sålunda hemställt, ej måtte av riksdagen bifallas.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att föreliggande utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis samt det i punkten 1 intagna lagförslaget paragrafvis, med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan skulle föredragas; att vid behandlingen av 1 § i lagförslaget öfverläggningen finge omfatta förslaget i dess helhet; samt att lagtext ej skulle behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begärdes.

Punkten 1.

Utskottets förslag till lag om förbud i vissa fall mot öfverlåtelse av svenskt fartyg eller andel däri samt mot tidsbefraktning av fartyg.

1 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, i den mån så prövas nödigt, förordna, att under viss tid eller tillsvidare svenskt fartyg eller andel däri ej må, utan att Konungen förut därtill givit lov, öfverlätas till utlänning, där ej öfverlåtelsen avser utlänning tillhörig andel i fartyg.

Under förhållanden, som i första stycket avses, äger ock Konungen, i den mån så prövas nödigt, för viss tid eller tillsvidare förordna, att avtal om svenskt fartygs tidsbefraktning av utlänning ej må, utan att Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat förut givit lov till avtalet, slutas på obestämd tid eller för längre tid än sex månader eller för tid, som tillsammans med den, under vilken fartyget efter denna lags ikraftträdande varit av utlänning tidsbefraktat, överstiger sex månader, samt att, där svenskt fartyg efter det denna lag trätt i kraft varit på grund av ett eller flera avtal under sex månader tidsbefraktat av utlänning, fartyget ej vidare må genom tidsbefraktning

till utlänning upplåtas utan förut givet tillstånd av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat. Dock må ej sådant förordnande innefatta förbud mot att utländsk tidsbefraktare av svenskt fartyg till annan utlänning överlåter sin rätt på grund av befraktningsavtalet.

*Lagförslag om
förbud mot
överlåtelse av
svenskt fartyg
eller andel
däri m. m.
(Forts.)*

Herr Lindley: Herr talman! Då förslaget redan antagits i andra kammaren, har jag icke något yrkande att göra, men jag har likväl icke kunnat underlåta att passa på tillfället att, då frågan här avgöres, säga några ord.

I föreliggande förslag hava vi försökt att tillförsäkra oss tillräckligt tonnage för vårt inhemska behov. Till det ha vi också anknutit en bestämmelse, som förbjuder att genom att bortkontraktera fartyg till längre tidsbefraktning av utlänning kringgå lagen. Men det är icke tu tal om, att även med detta tillägg, som för övrigt måste erkännas välbehöfligt, lagen icke är så fullständig och omfattande, som önskvärt varit, utan att den lämnat stort utrymme för möjligheten att kringgå även sistnämnda bestämmelse.

Nu är jag fullt medveten om, att lagen är fullt tillräcklig för alla lojala skeppsredare. Dess andemening är så klar och tydlig, att den bör utgöra en riktlinje för deras förehåanden. Men det är ju andra, som icke precis låta lojala känslor vara övervägande, utan se på privatintresset och profitmöjlighet såsom den enda riktlinjen, och för dessas vidkommande måste vi vara ärliga och uppriktiga och säga, att lagen som sådan icke erbjuder något verksamt hinder mot kringgående av dess andemening. Även om en person hindras från att bortkontraktera sitt fartyg till längre tidsbefraktning, finnes intet hinder i lagen att kringgå bestämmelsen på det sätt, att han träffar avtal om fullgörande av ett större antal resor, exempelvis 6, 7 eller 8, till Medelhavet, vilket med den tidsutdräkt sådana resor för närvarande taga skulle betyda en tidrymd av närmare ett par år, och detta utgör ett fullständigt kringgående av bestämmelsen, som förbjuder att bortlämna fartyg till längre tidsbefraktning. Att åstadkomma ändring i detta avseende tillkommer nog Kungl. Maj:t, och jag tror, att vi, även om detta icke här uttalats, kunna hoppas, att Kungl. Maj:ts öga är riktat på detta missförhållande och att Kungl. Maj:t, i händelse det befinnes vara oroväckande, snart skall vidtaga åtgärder för att hindra detsamma.

Det är även en annan sak, som jag skall be att få säga några ord om, nämligen att det vid behandlingen av denna fråga visat sig, vad jag gång på gång försökt föra fram i riksdagen, att vår nuvarande sjölag icke är, såsom en föregående talare sade, »op to date». Det finnes bestämmelser i den nuvarande sjölagen, som äro allt annat än tillfredsställande. Det finnes ingen reglerande bestämmelse om, huru förfaras skall, när fartyg överlåtes till utlänning, vilka möjligheter Kungl.

*Lagförslag om
förbud mot
överlåtelse av
svenskt fartyg
eller andel
däri m. m.*

(Forts.)

Maj: t har att förhindra en sådan överlåtelse. Allt vad där talas om är papperens överlämnande, men fartyget kan vara sålt och överlåtet långt innan man begär papperens utfående. Allt detta utgör ett ytterligare stöd för mig att vid ett annat tillfälle kanhända återkomma med krav på åstadkommande av en fullständig och omfattande revision av sjölagen.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman! Jag tror icke, att herr Lindley fullt riktigt angivit den föreliggande lagstiftningens syftemål, då han yttrade, att detta syfte är att tillräckligt tonnage skulle bevaras tillgängligt för landets behov. Det är en fråga för sig, som det måhända blir nödigt att upptaga på en annan väg och i ett annat sammanhang. Nej, här är det fråga om att *bevara det nuvarande svenska tonnaget i svensk ägo*. Det tillägg angående förbud mot viss tidsbefraktning, som utskottet gjort till lagen, avser således endast att förekomma ett kringgående av lagens ifrågavarande syfte under formen av ett befraktningsavtal, som i verkligheten komme att lykta i ren överlåtelse. Utskottet har trott, att det beträffande *tidsbefraktningsavtal* föreläge större risk för ett dylikt kringgående än med avseende på andra befraktningsavtal.

Det är detta tillika med svårigheten att avgöra, huru man skall kunna, utan att inkräkta på lojala avtal, gå längre, som gjort, att utskottet ansett bäst att begränsa sig på sätt här skett och på sätt jämväl i motionen föreslagits.

Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den föreliggande paragrafen.

Övriga delar av utskottets förslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 21, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; och

nr 24, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 22, för hovrättsrådet m. m. V. E. O. Petréén att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 23, för häradshövdingen S. T. Colléen att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;

nr 25, för häradshövdingen m. m. A. R. Östergren att vara riksdagens militieombudsman; samt

nr 26, för häradshövdingen m. m. friherre B. C. Cederström att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående utgifter för kapitalökning vid statens järnvägar;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av mark från kronoegendomen Stora kungsladugården nr 1 i S:t Nikolai socken av Södermanlands län till Oxelösund—Flen—Västmanlands järnvägsaktiebolag för utvidgning av bolagets järnvägsstation i Nyköping;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen samt särskilda till riksdagen avlåtna propositioner gjorda framställningar angående anslag för kapitalökning å statens järnvägslånefonder;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst medgivande i fråga om framtida låneunderstöd av staten till järnväg från Gullabo till Torsås; och

nr 26, i anledning av väckta motioner om anslag till anläggande av en järnväg från Seffle köping till Millesvik; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om sammankallande av en fredskonferens av neutrala stater.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Malmberg* fr. o. m. den 8 t. o. m. den 18 innevarande månad.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag.

På framställning av herr talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3.09 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna*.